

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Факультет фінансів та обліку
Кафедра фінансів ім. С.І. Юрія

ШВАЧУК Андрій Ярославович

**Прагматика адміністрування ввізного мита:
вітчизняний та зарубіжний контекст / Pragmatics
of Administration of Import Duty: Domestic and
Foreign Context**

спеціальність: 072 - Фінанси, банківська справа та страхування
освітньо-професійна програма - Митна справа

Кваліфікаційна робота

Виконав студент групи ФМСм-22
А. Я. Швачук

Науковий керівник:
к.е.н., В. В. Угрин

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту:

" ___ " _____ 20___ р.

Завідувач кафедри

_____ А. І. Крисоватий

ТЕРНОПІЛЬ - 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ АДМІНІСТРУВАННЯ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ	7
1.1. Роль мита та митної політики в економіці.....	7
1.2. Сутність та економічний зміст адміністрування митних платежів	15
Висновки до розділу 1	26
РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ОСОБЛИВОСТЕЙ АДМІНІСТРУВАННЯ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	28
2.1. Тенденції та загрози функціонування митного простору України в умовах воєнного стану.....	28
2.2. Економіко-правові аспекти адміністрування ввізного мита в умовах викликів воєнного часу в Україні.....	41
Висновки до розділу 2.....	50
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ АДМІНІСТРУВАННЯ ВВІЗНОГО МИТА В УКРАЇНІ З УРАХУВАННЯМ КРАЩИХ ПРАКТИК МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ	53
Висновки до розділу 3.....	64
ВИСНОВКИ.....	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	71

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах воєнного стану, що склалися в Україні, питання адміністрування ввізного мита набуває особливого значення. Воєнний стан накладає певні обмеження та вимоги до митної політики, які включають контроль за імпортом стратегічно важливих товарів, обмеження на ввіз певних категорій товарів, а також необхідність адаптації митних процедур до умов надзвичайної ситуації. Водночас, ефективне адміністрування ввізного мита може сприяти забезпеченню стабільності внутрішнього ринку, контролю за якістю та безпечністю імпортованих товарів, що є критично важливим у воєнний час. Крім того, митні збори є важливим джерелом наповнення державного бюджету, який в умовах воєнного стану потребує додаткових ресурсів для підтримки обороноздатності та відновлення пошкодженої інфраструктури.

На міжнародному рівні, в умовах воєнного стану, важливим аспектом адміністрування ввізного мита в Україні стає взаємодія з міжнародними партнерами та донорами. Адаптація до змінюваних умов світового ринку, впровадження спеціальних митних режимів для гуманітарних вантажів та співпраця з міжнародними організаціями щодо забезпечення прозорості та ефективності митного контролю є ключовими для підтримки стабільності та безпеки в країні. В цьому контексті, зарубіжний досвід може бути використаний для розробки стратегій адміністрування ввізного мита, які враховують унікальні виклики воєнного часу та сприяють інтеграції України в глобальні економічні процеси.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень і публікацій відкриває нові перспективи у контексті адміністрування ввізного мита, враховуючи як вітчизняний, так і зарубіжний досвід. Сучасні дослідження акцентують увагу на необхідності глибокого аналізу митних процедур та механізмів, які впливають на ефективність митного адміністрування. Зокрема, публікації дослідників, таких як Белінська Я. В., Калита Т. А. [4]; Брітченко І.Г., Стойки В.С. [8] та ін., підкреслюють значення

розвитку нових інструментів у митній сфері, які б враховували сучасні виклики та мінімізували ризики, пов'язані з митним адмініструванням.

Питання корпоративної відповідальності та взаємодії між митними органами та імпортерами також набувають значення у контексті сучасних досліджень. Дослідники, такі як Герасименко А. [14]; Гудзь О. Є.[16] та інші, зосереджують увагу на ефективності комунікації та визначенні критеріїв для оцінки митних процедур. Важливим є розгляд не лише економічних, але й стратегічних аспектів адміністрування ввізного мита, особливо в умовах воєнного стану в Україні.

У світлі цих досліджень актуальним стає розвиток і впровадження ефективних механізмів митного адміністрування, що сприятимуть забезпеченню потреб внутрішнього ринку та враховуватимуть зміни у міжнародній торгівлі. Розвиток таких механізмів вимагає інтеграції міжнародного досвіду та адаптації до вітчизняних умов, зокрема в умовах воєнного стану, що вимагає особливого підходу до регулювання митних процедур.

Мета та завдання дослідження. Мета дослідження полягає в оцінці прагматики адміністрування ввізного мита в контексті вітчизняних та зарубіжних реалій задля ідентифікації та адаптації ефективних стратегій для оптимізації митних процедур в Україні.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

Об'єктом дослідження є система адміністрування ввізного мита в Україні, включаючи механізми, процедури та інституційні аспекти, що формують цей процес.

Предметом дослідження є аналіз ефективності існуючих практик адміністрування ввізного мита в Україні та порівняльний аналіз із зарубіжними моделями, з метою виявлення потенціалу для вдосконалення та оптимізації цих процесів.

Методи дослідження. Методи дослідження у цій роботі включають різні наукові підходи для аналізу процесу адміністрування ввізного мита в Україні, враховуючи його прагматику в контексті вітчизняного та зарубіжного досвіду. Було застосовано емпіричні та історичні методи для вивчення та аналізу наукової літератури та нормативно-правових актів, щоб визначити ключові аспекти та виклики митного адміністрування. Порівняльний аналіз та синтез допомогли ідентифікувати різницю та схожості між українськими та зарубіжними методиками митного адміністрування. Використання статистичних та графічних методів дозволило виявити основні тенденції та моделі в контексті ввізного мита, а метод узагальнення був застосований для систематизації отриманих результатів та розробки конкретних рекомендацій щодо оптимізації митного адміністрування.

Інформаційною базою дослідження прагматики адміністрування ввізного мита служать різноманітні джерела, включаючи академічні публікації, наукові статті, офіційні звіти митних органів, а також економічні аналітичні збірки. Ці матеріали надають детальну інформацію про митні процедури, політики адміністрування ввізного мита в Україні та в інших країнах, а також включають аналіз макроекономічних тенденцій та стратегій, які впливають на ефективність митного адміністрування.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у наступному:

- розроблено та обґрунтовано новітній підхід до адміністрування ввізного мита в Україні, який передбачає оптимізацію та цифровізацію митних процедур, спираючись на успішний міжнародний досвід, що може сприяти підвищенню прозорості та ефективності митних операцій, особливо в умовах воєнного стану, забезпечуючи кращий контроль за ввезенням товарів та оптимізацію митних тарифів;

- розроблено інноваційну пропозицію щодо впровадження системи контролю за діяльністю посадовців митних органів на основі блокчейн-технологій. Ця система передбачає створення незмінної та прозорої бази даних для фіксації всіх митних транзакцій та взаємодій, що забезпечує високий рівень

відслідковування та підзвітності. Впровадження такого підходу спрямоване на боротьбу з корупцією та підвищення ефективності митного адміністрування, враховуючи специфіку і потреби української митної системи.

Практичне значення роботи полягає у розробці конкретних стратегій та рекомендацій для оптимізації процесу адміністрування ввізного мита в Україні. Важливим аспектом є впровадження системи контролю за діяльністю митних посадовців на базі блокчейн-технологій, що сприятиме підвищенню прозорості, ефективності та зменшенню корупційних ризиків у митній сфері. Розроблені методики та підходи можуть бути використані органами митного контролю та іншими державними установами для поліпшення митного адміністрування, а також сприятимуть інтеграції України у світові торговельні системи, особливо в умовах економічної нестабільності та воєнного стану.

Апробація.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст роботи викладено на 70 сторінках друкованого тексту. Матеріали містять 2 таблиці та 6 рисунків. Список використаних джерел складається з 65 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ АДМІНІСТРУВАННЯ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ

1.1. Роль мита та митної політики в економіці

Мита та митна політика відіграють ключову роль у формуванні економічної стратегії країни, будучи інструментами регулювання міжнародної торгівлі та важливими джерелами фіскальних доходів. Вони є не лише засобом для захисту вітчизняного ринку та підтримки місцевого виробництва, але й служать важливими регуляторами в глобальному економічному середовищі. Через свою спроможність впливати на імпорт та експорт, митна політика формує цінову політику, конкурентоспроможність товарів на ринку, а також має безпосередній вплив на економічні відносини між країнами. Важливість цього інструменту у визначенні економічного добробуту та стабільності країни не може бути недооцінена, адже правильно сформульована та ефективно реалізована митна політика може сприяти не тільки економічному зростанню, але й соціальній стабільності та міжнародному співробітництву.

Історія мита має свої корені у найдавніших цивілізаціях, де воно виконувало ключову функцію у регулюванні торгівлі. У стародавньому світі, особливо в таких цивілізаціях, як Месопотамія, Єгипет та Греція, митні збори використовувалися як спосіб контролювати потоки товарів, що було необхідно для захисту внутрішнього ринку, а також для забезпечення доходів для державної казни. Наприклад, в Єгипті часів фараонів мито стягувалося з товарів, що перетинали кордони держави, що свідчило про раннє розуміння важливості мита у державному управлінні.

У Римській імперії мито стало важливим інструментом фіскальної політики. Римська митна система була добре розвинена, охоплюючи широкий спектр товарів, які обкладалися податками при їх переміщенні через імперію. Мита були встановлені на дорогах, мостах, портах та в'їздах у міста, що

свідчило про стратегічний підхід до митного збору як засобу регулювання економічного життя.

У Середньовіччі, з розвитком феодальних структур, мито набуло нового значення. Феодали та міські влади використовували митні збори як спосіб контролю над торгівлею та збільшення своїх доходів. Мито встановлювалося на важливих торговельних шляхах та у великих торговельних центрах, що вказує на зростання ролі торгівлі у феодальній економіці.

Переходячи до аналізу мита як економічної категорії, необхідно врахувати, що різні школи економічної теорії по-різному трактували його роль та вплив на економіку. Зокрема, відомі представники класичної школи економіки, такі як Адам Сміт та Девід Рікардо, розглядали мито переважно у контексті їх впливу на вільну торгівлю та ринкову ефективність. Адам Сміт, у своїй праці «Дослідження про природу і причини багатства народів», аргументував, що мита обмежують конкуренцію та ефективність, водночас викривляючи ринкові механізми. Рікардо, розвиваючи теорію порівняльних переваг, підкреслював, що митні бар'єри перешкоджають реалізації цих переваг у міжнародній торгівлі.

У контексті меркантилізму, який домінував у Європі у XVI-XVIII століттях, мито розглядалося як засіб забезпечення торговельного балансу на користь національної економіки. Прихильники меркантилізму, такі як Томас Ман, вважали, що активний торговельний баланс, підтримуваний за рахунок митних зборів, є ключовим до накопичення національного багатства, що відображало погляди того часу, коли мито використовувалося для стимулювання експорту та обмеження імпорту, що, як вважалося, сприяло зростанню національного багатства.

У XIX столітті, з розвитком неокласичної економічної теорії, мито продовжувало аналізуватися з точки зору його впливу на розподіл ресурсів та добробут. Економісти, такі як Альфред Маршалл, розглядали мито у контексті загальної рівноваги та впливу на виробництво та споживання. Неокласики вказували на те, що митні тарифи можуть впливати на цінову структуру, що, у

свою чергу, впливає на рішення виробників та споживачів. Цей підхід подає більш диференційований аналіз впливу мита на економіку, зосереджуючись на індивідуальних рішеннях та ринкових взаємодіях.

Ці різні погляди на мито відображають глибину та складність його аналізу у контексті економічної теорії. Вони демонструють, як історичні, соціальні та економічні контексти впливають на розуміння мита як економічного інструменту.

У вітчизняній фінансовій науці під митом переважно розуміють непрямий податок. Так, зокрема, український вчений Муконін О. під митом розуміє «непрямий податок на міжнародну торгівлю і зовнішні операції, який стягують усі держави світу, що беруть участь у зовнішньоекономічній діяльності» [30, с. 19]. Цієї ж думки дотримуються також вчені Калуш І. [16, с. 30], Козлова Д. та Прокопенко В. [44, с. 55], які мито відносять до непрямого податку на зовнішню торгівлю.

Критичний аналіз визначення мита, запропонованого українським вченим Муконіним О. та підтриманого іншими вченими, такими як Калуш І., Козлова Д. та Прокопенко В., дозволяє глибше зрозуміти його роль та значення у зовнішньоекономічних відносинах.

Перше, що привертає увагу, це визначення мита як «непрямого податку». Таке визначення є ключовим, оскільки мито відрізняється від прямих податків, таких як податок на доходи фізичних осіб. Непрямий характер мита полягає у тому, що воно стягується не безпосередньо з споживачів, але включається у вартість товарів при їх імпорті, впливаючи на ціну, яку споживачі сплачують за імпортовані товари.

Другий аспект – це акцент на міжнародній торгівлі та зовнішніх операціях, що відображає основну функцію мита - регулювання торгівлі між країнами. Мито може бути використане як захисний механізм для вітчизняного ринку або як інструмент для досягнення певних макроекономічних цілей, таких як зменшення торговельного дефіциту.

Третім важливим моментом є універсальність цього явища, оскільки мито стягується усіма державами, що беруть участь у зовнішньоекономічній діяльності, що підкреслює глобальний характер мита і його значення у міжнародних економічних відносинах.

Однак, важливо відмітити, що це визначення може бути обмеженим у контексті сучасної глобальної економіки, де роль мита еволюціонувала. Наприклад, у рамках регіональних торговельних угод, таких як Європейський Союз або НАФТА, митні бар'єри значно знижені або взагалі відсутні між країнами-учасниками. Також не враховується вплив митних тарифів на розвиток економічних відносин, глобалізацію, та міжнародну конкурентоспроможність.

Загалом, хоча визначення мита як непрямого податку на міжнародну торгівлю і зовнішні операції є точним у багатьох контекстах, воно потребує додаткового розширення, щоб відобразити його складну роль у сучасній глобалізованій економіці.

Досить цікавою є думка Карамбович І., який зазначає, що за «сучасного стану зовнішньоекономічної діяльності (далі - ЗЕД) та за умов нормативно наданих пільг суб'єктам ЗЕД для кінцевого споживача, що ввозить (експортує) для власного споживання, мито матиме всі ознаки прямого податку, для фірми-імпортера ж, що ввозить товари з комерційною метою, мито буде непрямим податком і ввійде до складу ціни товару» [18, с. 194].

Думка Карамбовича І. щодо мита у контексті зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) відображає важливий нюанс у сприйнятті мита як прямого або непрямого податку, залежно від суб'єкта, який здійснює імпорт. Його аргументація базується на відмінності між кінцевим споживачем, що ввозить товари для особистого використання, та фірмою-імпортером, яка здійснює комерційний імпорт.

Так, для кінцевого споживача, згідно з аргументом Карамбовича, коли кінцевий споживач імпортує товари для власного споживання, особливо за умов наданих пільг у рамках ЗЕД, мито сприймається як прямий податок. Це

означає, що вплив мита безпосередньо відчувається споживачем, оскільки воно безпосередньо впливає на його витрати при імпорті товарів. Таке розуміння відповідає традиційному визначенню прямого податку, який сплачується безпосередньо особою, на яку він покладається.

Для фірми-імпортера: В контексті комерційного імпорту, здійснюваного фірмою, мито трактується як непрямий податок. У цьому випадку мито стає частиною вартості товару, яка в кінцевому рахунку перекладається на споживачів через ціну товару. Це відповідає основним характеристикам непрямих податків, де податкове навантаження передається споживачам у формі вищих цін.

Критичний аналіз цього підходу підкреслює її значимість у розумінні мита в сучасній зовнішньоекономічній діяльності. Він вказує на те, що одна й та ж економічна категорія може мати різні фіскальні та економічні наслідки в залежності від контексту її застосування, що підкреслює складність митних регулювань та важливість врахування різних аспектів при аналізі митної політики.

Доволі цікавим в теоретичному аспекті є підхід вченої Злепко Н., яка для чіткого відмежування мита від інших митних податків уточняє дефініцію мита «як непрямого податку на зовнішню торгівлю, що справляється з товарів, які перетинають митний кордон країни, згідно із законодавчо встановленими митними тарифами» [13, с. 14]. На позначення решти митних податків учений пропонує нове фінансово-економічне поняття - «субституту мита», яке охоплює внутрішні податки, що справляються з імпортних товарів і виконують функції мита [13, с. 14].

Визначення мита, яке пропонує Злепко Н., є значущим у контексті сучасних економічних досліджень. Вона виокремлює мито як непрямий податок, який справляється з товарів, що перетинають митний кордон країни, згідно із законодавчо встановленими митними тарифами. Таке визначення наголошує на законодавчому аспекті мита, акцентуючи на його ролі у регулюванні зовнішньоекономічних відносин. Особливо важливим є уточнення,

що мито являється непрямим податком, що вказує на його побічний вплив на економічні процеси, зокрема через зміни в цінах і витратах для кінцевих споживачів.

Введення терміну "субститути мита" Злепко Н. демонструє глибину її аналізу митних податків. Цей термін використовується для опису внутрішніх податків, які стягуються з імпортованих товарів і виконують схожі функції з митом. Таке розширення визначення дозволяє ефективніше аналізувати різні аспекти митної політики та їх вплив на економіку. "Субститути мита" включають різноманітні фінансові збори, що застосовуються до імпортованих товарів, і враховують їх більш широкий економічний контекст.

Основним внеском Злепко Н. у теорію мита є структурування митних податків та їх класифікація. Її підхід дозволяє чіткіше відокремити мито від інших подібних податкових інструментів, забезпечуючи тим самим більш точне розуміння митної політики та її впливу на економіку. Такий аналіз сприяє кращому розумінню як безпосереднього впливу мита, так і впливу суміжних податкових заходів, що імітують або заміщують мито.

Митний кодекс України (п. 1 ст. 271) визначає мито як «загальнодержавний податок, встановлений Податковим кодексом України, який нараховується та сплачується відповідно до Податкового кодексу, Митного кодексу, законів України та міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України» [28].

Визначення мита у Митному кодексі України як "загальнодержавного податку", що встановлюється Податковим кодексом України та регулюється відповідно до законодавства та міжнародних договорів, відображає його ключову роль у фінансовій та зовнішньоекономічній системі країни. Це визначення підкреслює юридичну основу мита, його статус як важливого джерела державних доходів, а також його роль у регулюванні міжнародної торгівлі. Вказівка на законодавче підґрунтя мита, включаючи Податковий та Митний кодекси, а також міжнародні угоди, наголошує на складності та

багатогранності митної політики, яка балансує між внутрішніми фіскальними потребами та зовнішніми економічними відносинами.

Застосування мита та його роль у економіці тісно пов'язані з митною політикою, яка є ключовим елементом економічної стратегії держави. Митна політика включає ряд рішень та заходів, спрямованих на регулювання міжнародної торгівлі, захист вітчизняного ринку, стимулювання економічного зростання та досягнення балансу в зовнішньоекономічних відносинах. Мита відіграють важливу роль у цьому процесі, виступаючи як фінансовий інструмент для збільшення державних доходів, а також як регулятор імпорту та експорту, що впливає на економічні потоки та цінову політику. Через митні тарифи уряд може захищати вітчизняні галузі від зовнішньої конкуренції, підтримуючи місцевих виробників та сприяючи створенню робочих місць.

Відповідно до ст. 5 Митного кодексу України митна політика – це «система принципів та напрямів діяльності держави у сфері захисту митних інтересів та забезпечення митної безпеки України, регулювання зовнішньої торгівлі, захисту внутрішнього ринку, розвитку економіки України та її інтеграції до світової економіки» [28].

Визначення митної політики, наведене у статті 5 Митного кодексу України, є комплексним і охоплює широкий спектр діяльності та принципів. Це визначення підкреслює роль митної політики як інструменту державного управління, спрямованого на досягнення низки стратегічних цілей. Перш за все, це стосується захисту митних інтересів та митної безпеки України, що є ключовим для забезпечення національної безпеки та стабільності.

Далі, регулювання зовнішньої торгівлі вказує на важливість митної політики у формуванні зовнішньоекономічних відносин. Через митні тарифи та регуляції митна політика сприяє регулюванню обсягу імпорту та експорту, що безпосередньо впливає на економіку країни. Водночас, захист внутрішнього ринку через митні інструменти дозволяє підтримувати вітчизняних виробників та захищати їх від несправедливої конкуренції.

Окрім цього, у статті наголошується на ролі митної політики у розвитку економіки України та її інтеграції до світової економіки, що відображає стратегічне бачення митної політики не лише як захисного, але й як стимулюючого інструменту, що відкриває нові можливості для міжнародної торгівлі та економічного розвитку. В цілому, це визначення підкреслює багатогранність та комплексність митної політики, яка враховує широкий спектр економічних, соціальних та безпекових аспектів національної політики.

В науковій літературі розглядають три основні типи митної політики: протекціонізм, фритредерство та автаркія, кожен з яких має свої характеристики та принципи.

1. Протекціонізм. Цей тип митної політики спрямований на захист внутрішнього ринку країни від зовнішньої конкуренції. Протекціоністські заходи включають встановлення високих митних тарифів, квот на імпорт, субсидування вітчизняних виробників та інші регулювання, які обмежують імпорт з інших країн. Головна мета протекціонізму – підтримка місцевої економіки шляхом захисту вітчизняних підприємств від зовнішньої конкуренції, що може включати підтримку молодих або слабких галузей економіки.

2. Фритредерство (вільна торгівля). Така політика ґрунтується на принципах вільної торгівлі та мінімізації митних бар'єрів. Політика фритредерства передбачає зниження або повне скасування митних тарифів, лібералізацію імпорту та експорту, та сприяння міжнародній економічній інтеграції. Прихильники цього підходу вважають, що вільна торгівля сприяє ефективності, зниженню цін для споживачів та підвищенню загального добробуту.

3. Автаркія. Автаркія – це політика повної економічної самодостатності та незалежності. Країна, що дотримується автаркії, прагне мінімізувати або повністю уникнути імпорту, спираючись виключно на внутрішнє виробництво. Цей тип політики є надзвичайно рідкісним у сучасному світі через високу глобалізацію та взаємозалежність економік. Автаркія може бути обумовлена

політичними чи ідеологічними причинами, але часто веде до ізоляції на міжнародній арені та може мати обмежений ефект на економічний розвиток.

Кожен з цих підходів має свої переваги та недоліки, в залежності від економічного контексту, цілей політики та зовнішніх умов. Вибір між протекціонізмом, фритредерством та автаркією залежить від багатьох факторів, включаючи рівень розвитку економіки, геополітичну ситуацію, та економічні стратегії.

Підсумовуючи, зазначимо, що мито та митна політика відіграють вирішальну роль в економіці будь-якої країни, формуючи ключові елементи її зовнішньоекономічної та внутрішньої стратегії. Через регулювання митних тарифів та процедур, митна політика впливає на торгівельні потоки, конкурентоспроможність товарів, та економічні відносини з іншими країнами. Вона є інструментом для захисту вітчизняного ринку, забезпечення доходів державного бюджету, а також стимулює міжнародну торгівлю та економічну інтеграцію. Вибір між протекціонізмом, фритредерством та автаркією в митній політиці визначається стратегічними цілями та потребами країни, при цьому знаходячи баланс між національними інтересами та глобальними економічними тенденціями. Таким чином, мито та митна політика не лише впливають на економічний розвиток, але й відіграють ключову роль у формуванні міжнародних економічних відносин.

1.2. Сутність та економічний зміст адміністрування митних платежів

Прагматика адміністрування митних платежів становить невід'ємну частину митної політики країни та її економічного устрою, що охоплює процеси та методи, які використовуються державою для збору, контролю, та розподілу митних платежів, які включають мита, податки, збори та інші пов'язані внески. Важливість адміністрування митних платежів полягає у їх здатності впливати на економічне середовище країни, від захисту внутрішнього ринку до стимулювання зовнішньої торгівлі та взаємодій з міжнародною

спільнотою. Розуміння сутності цих процесів та їхнього впливу на економіку є ключовим для оцінки ефективності митної політики та її впливу на загальний економічний розвиток країни.

В академічному дискурсі важливість та складність процесу адміністрування митних платежів зазвичай розглядаються через призму їх впливу на економічні системи та міжнародні торговельні відносини. В науковій літературі цей процес аналізується з різних точок зору, включаючи правові, фінансові, адміністративні та економічні перспективи. Вивчення цих публікацій дозволяє нам зрозуміти не тільки технічні аспекти адміністрування митних платежів, але й їх глибокий економічний зміст, що відіграє ключову роль у формуванні макро- та мікроекономічних процесів у державі.

Український вчений Баранов С. доводить, що поняття «адміністрування митних платежів включає у себе визначення повноважень органів державної влади щодо регулювання процесів роботи в митній сфері, визначення головних завдань у роботі суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та митних органів, процес митного контролю й оформлення товарів на митниці тощо» [2, с. 117].

Аналіз визначення українського вченого Баранова С. щодо адміністрування митних платежів дозволяє розглянути це поняття у широкому контексті його ролі та значення в системі державного регулювання. Згідно з Барановим, адміністрування митних платежів охоплює визначення повноважень органів державної влади у митній сфері, встановлення ключових завдань для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та митних органів, а також процеси митного контролю та оформлення товарів.

Перше, що варто відзначити, - це комплексний підхід до адміністрування, який включає як нормативно-правове регулювання, так і практичні аспекти митної діяльності. Визначення повноважень державних органів є фундаментальним для ефективності митного адміністрування, оскільки воно встановлює правові рамки для діяльності всіх учасників митного процесу.

Водночас, визначення основних завдань суб'єктів ЗЕД та митних органів вказує на необхідність чіткого розуміння ролі та відповідальності кожної

сторони в митному процесі, що підкреслює значення координації та співпраці між різними учасниками митного процесу для забезпечення його прозорості та ефективності.

Однак, хоча визначення Баранова охоплює ключові аспекти адміністрування митних платежів, воно може бути розширене з урахуванням ролі міжнародного співробітництва та глобальних тенденцій у митній політиці. У сучасному глобалізованому світі митні процедури та політики часто визначаються не тільки національними регуляторами, але й міжнародними угодами та стандартами. Таким чином, адміністрування митних платежів може також включати адаптацію до цих зовнішніх вимог та умов.

Інший український вчений Селіванов А. розглядає адміністрування податків «як правовідносини, що складаються у сфері здійснення уповноваженими державними органами заходів з погашення податкового боргу і передбачають застосування методів владно примусового характеру до платників податків» [46, с. 34].

Аналізуючи підхід українського вченого Селіванова А. до адміністрування податків, можна відзначити його фокус на правовідносинах між державою та платниками податків. Це визначення розглядає адміністрування податків (в т.ч. митних платежів) через призму заходів, спрямованих на погашення податкового боргу, і включає застосування примусових методів з боку держави для забезпечення податкової дисципліни.

Перше, що варто відзначити, це акцент на правовідносинах як основі адміністрування податків. Селіванов А. виділяє роль уповноважених державних органів у процесі погашення податкового боргу, що відображає важливість законодавчого та інституційного забезпечення в податковій сфері.

Однак, визначення, зосереджене виключно на примусових аспектах адміністрування податків, може бути занадто вузьким. В сучасному контексті ефективного адміністрування податків також включає превентивні заходи, інформаційну підтримку платників податків, а також розвиток співпраці між

податковими органами та бізнесом. Такий підхід може сприяти зменшенню податкових боргів і покращенню загального рівня податкової культури.

В контексті адміністрування митних платежів такий підхід Селіванова А. може не відображати повну картину сучасних реалій у цій сфері. Сучасне адміністрування митних платежів не обмежується лише примусовими заходами, але також включає ширший спектр діяльності, такий як фасилітація міжнародної торгівлі, електронне митне оформлення, використання ризик-менеджменту для оптимізації контролю, а також розвиток партнерства між митними органами та бізнесом. Важливою є також робота з підвищення рівня податкової культури та прозорості митних процедур, що сприяє зменшенню митних порушень і підвищує ефективність митного адміністрування.

Таким чином, визначення Селіванова А. вносить важливий внесок у розуміння правових аспектів адміністрування податків, але для повного охоплення теми потрібно також врахувати ширший діапазон інструментів та підходів, що використовуються у сучасному податковому адмініструванні.

Проценко Т. податкове адміністрування розглядає як «сукупність методів, прийомів і засобів організаційного забезпечення, за допомогою яких органи державної виконавчої влади надають функціонуванню податкового механізму заданий законом напрям і координують податкові дії при суттєвих змінах в економіці та політиці» [45, с. 88]

Підхід Проценко Т. до розуміння податкового адміністрування вносить додатковий вимір у аналіз цієї концепції. Визначення, яке він пропонує, розглядає податкове адміністрування як сукупність методів, прийомів і засобів організаційного забезпечення, які використовуються органами державної влади для керування податковим механізмом. Особлива увага у цьому визначенні приділяється ролі державних органів у наданні заданого законом напрямку функціонуванню податкового механізму та координації податкових дій, особливо у контексті значних змін у економіці та політиці.

Це визначення відображає динамічний характер податкового адміністрування, акцентуючи на його адаптивності до змінних умов

економічного середовища та політичної ситуації. Таке розуміння підкреслює необхідність гнучкості в податковій політиці та здатність швидко реагувати на зовнішні виклики та можливості.

Однак, хоча визначення Проценко Т. відображає важливість організаційних аспектів податкового адміністрування, воно може бути розширене за рахунок більшого акценту на інтеракцію між податковими органами та платниками податків, а також включення аспектів пов'язаних з впровадженням технологій, спрощенням процедур та підвищенням прозорості в податковій сфері. Такий багатогранний підхід дозволить краще відобразити сучасні виклики та тенденції у сфері податкового адміністрування.

У рамках аналізу адміністрування митних платежів важливим аспектом є відсутність чітко визначеної дефініції цього поняття у Митному кодексі України 2012 року [28]. Така прогалина у законодавстві створює труднощі у процесі правозастосування та може призводити до неоднозначності в діяльності Державної фіскальної служби України та її територіальних підрозділів при виконанні митних процедур. Ця ситуація ускладнює визначення відповідальності та компетенцій митних органів, а також впливає на якість митного обслуговування.

Подібна проблема простежується і в Податковому кодексі України 2010 року [41]. Хоча термін «адміністрування податків, зборів (обов'язкових платежів)» використовується у цьому документі, він також не надає вичерпного визначення цього поняття. Відповідно до пункту 14.1.1-1 статті 14 Податкового кодексу, адміністрування податків та митних платежів охоплює широкий спектр діяльності контролюючих органів, від ідентифікації та обліку платників податків до організації сплати податків і забезпечення податкового сервісу. Проте, відсутність точного визначення ускладнює правильне розуміння та ефективність адміністрування, оскільки залишає відкритими питання щодо точного обсягу повноважень та процедур, які повинні застосовуватися митними органами.

Невизначеність у законодавстві потребує уваги та можливого вдосконалення з боку законодавчих органів, з метою забезпечення більш ефективного та прозорого адміністрування митних платежів. Таке вдосконалення допоможе встановити чіткіші рамки для діяльності митних органів та підвищить якість взаємодії між державою та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності.

На основі проведеного аналізу стає очевидною необхідність удосконалення Митного кодексу України з метою включення чіткого визначення поняття "адміністрування митних платежів". Така поправка могла б бути сформульована наступним чином: «Адміністрування митних платежів - це комплекс заходів, що виконується уповноваженими державними органами, спрямованих на забезпечення правильного нарахування, обліку, контролю та своєчасної сплати митних платежів, що включають мита, податки, збори та інші обов'язкові платежі, пов'язані з переміщенням товарів через митний кордон України».

До адміністрування митних платежів відноситься: а) розробка та застосування нормативно-правових актів, що регламентують митне законодавство; б) встановлення процедур та механізмів для нарахування та сплати митних платежів; в) здійснення контролю за дотриманням митного законодавства суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності; г) реалізація заходів щодо протидії митним правопорушенням; д) сприяння та обслуговування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності у сфері митного оформлення.

Адміністрування митних платежів має на меті забезпечення прозорості та ефективності митного процесу, відповідності митних процедур міжнародним стандартам, а також захист економічних інтересів України.

Таке визначення не тільки усуває правову невизначеність, але й забезпечує чітке розуміння митного адміністрування, яке є важливим для ефективного управління митними процесами, забезпечення законності та підтримки міжнародної торгівлі.

У цьому контексті, центральним елементом адміністрування є митні платежі. В Митному кодексі України конкретне визначення цього терміну відсутнє; однак, він визначає, що під митними платежами поняттям розуміються певні види податків. Детальніше про митні платежі можна дізнатися з Податкового кодексу України, де у пункті 14.1.113 вони описуються як податки, які застосовуються у випадках переміщення товарів через митний кордон України згідно з положеннями податкового і митного законодавства, при цьому контроль за їх справлянням здійснюють відповідні контролюючі органи. Згідно з першим пунктом статті 4 Митного кодексу України [28], до митних платежів відносяться: мито, акцизний податок на підакцизні товари, які ввозяться на митну територію України, а також податок на додану вартість, який застосовується до товарів, що імпортуються на територію країни.

Адміністрування митних платежів на макроекономічному рівні охоплює застосування фундаментальних принципів податкової системи. Це, зокрема, включає збір митних платежів для державного бюджету та оптимізацію процесів їх стягнення, а також підвищення загальної ефективності роботи митних органів. Центральним у цьому процесі є не лише забезпечення фінансових потоків до бюджету, але й створення умов для прозорості та ефективної діяльності митної служби.

При оцінці митних платежів необхідно виокремити їх ключові характеристики, які відіграють важливу роль у визначенні їх правової та фінансової сутності. Серед таких особливостей слід виділити наступні:

- обов'язковість сплати, яка ґрунтується на конституційних та законодавчих нормах, що детально врегульовують порядок стягнення митних платежів, з відсутністю законних підстав для ухилення від сплати;
- встановлення переліку платежів та їх складових, яке є частиною організаційної структури митних відносин;
- система контролю, яка передбачає моніторинг стягнення митних платежів та забезпечення дотримання встановлених норм, що є відповідальністю Державної митної служби України;

- справляння митних платежів виключно в момент перетину митного кордону України або при зміні митного режиму;
- безеквівалентний характер митних платежів, які не є прямим еквівалентом вартості послуги, а справляються за фіксованими ставками;
- примусовість сплати митних платежів, що підкреслює їх обов'язковий характер в рамках законодавчого регулювання.

Під час аналізу теоретичних та інституційних аспектів розвитку системи адміністрування митних платежів, особливу увагу варто приділити визначенню основоположних принципів, на яких має базуватися ця система. Основні принципи, які слід враховувати при розробці системи адміністрування митних платежів, включають:

- законність, що передбачає розробку та функціонування системи адміністрування відповідно до існуючих законодавчих та нормативно-правових актів. Це означає, що діяльність усіх учасників податкових відносин має відбуватися строго у рамках чинного законодавства України та відповідно до процедур, встановлених нормативно-правовими актами та міжнародними угодами;
- рівність учасників адміністрування митних платежів перед законом, що гарантує однаковий підхід до всіх платників митних платежів;
- оптимальність втручання з боку держави, яка передбачає мінімізацію втручання в діяльність платників податків при забезпеченні їх відповідності законодавчо визначеним платежам;
- єдність та цілісність механізму адміністрування, що вимагає визначення всіх елементів адміністрування митних платежів на законодавчому рівні та формування єдиного підходу до його реалізації;
- прозорість та відкритість процесу адміністрування митних платежів;
- бюджетна ефективність, яка передбачає оптимальне співвідношення між максимізацією надходжень до бюджету та підтримкою економічного розвитку. Застосування показника «належні фіскальні зусилля»

дозволяє оцінити рівень ефективності фіскальної функції податкової та митної служби, а також враховує економічну доцільність використання ресурсів для адміністрування митних платежів;

– презумпція на користь платника митного платежу у випадках неоднозначного трактування їх прав та обов'язків з боку митної або фіскальної служби, що забезпечує захист інтересів платників.

Переходячи від обговорення основних принципів, які повинні лежати в основі системи адміністрування митних платежів, до розгляду конкретного механізму їх виконання, важливо звернути увагу на те, як ці принципи втілюються на практиці. У цьому контексті, детальне вивчення механізму адміністрування виявляє як ці принципи інтегровані в повсякденну діяльність митних органів, процеси нарахування та сплати митних платежів, а також в систему контролю і перевірок, що забезпечують дотримання митного законодавства.

Механізм адміністрування митних платежів є складною і багатогранною системою, яка охоплює ряд важливих процесів та процедур. Ця система включає наступні ключові елементи:

1. Нормативно-правове регулювання. Основою механізму адміністрування митних платежів є чинне законодавство, включаючи Митний кодекс України та інші нормативно-правові акти, які визначають порядок нарахування, стягнення та контролю митних платежів. Правові документи встановлюють правила та процедури, якими керуються усі учасники митного процесу.

2. Роль митних органів. Митні органи відіграють центральну роль у процесі адміністрування митних платежів. Вони займаються контролем та перевіркою митних декларацій, визначенням митної вартості товарів, здійсненням митного контролю та оформленням, а також стягненням митних платежів.

3. Процес нарахування та сплати митних платежів. Митні платежі нараховуються на товари, що переміщуються через митний кордон України,

відповідно до встановлених ставок мита, акцизного податку та податку на додану вартість. Платежі сплачуються суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності відповідно до законодавства.

4. Контроль та перевірка. Митні органи здійснюють систематичний контроль за дотриманням митних правил та законності сплати митних платежів. Це включає перевірку документації, аналіз даних та моніторинг операцій, пов'язаних з переміщенням товарів.

5. Технологічна підтримка та цифровізація. Впровадження сучасних технологій у процес адміністрування митних платежів, таких як електронне декларування та обробка даних, підвищує ефективність, зменшує час на митне оформлення та покращує прозорість.

6. Принципи ефективності та прозорості. Важливим аспектом є дотримання принципів ефективності, прозорості та законності в адмініструванні митних платежів, що включає чітку комунікацію з учасниками зовнішньоекономічної діяльності та громадськістю.

7. Оцінка бюджетної ефективності. Використання метрик та показників для оцінки рівня бюджетної ефективності адміністрування митних платежів дозволяє оцінити економічну доцільність державних витрат на ці процеси та вплив на економіку в цілому.

Розглянутий комплексний механізм забезпечує не тільки ефективне адміністрування митних платежів, але й сприяє розвитку економіки, підтримуючи законність та справедливість у митній сфері.

На практиці, в контексті виконання завдань, пов'язаних з адмініструванням митних платежів, існує спеціалізований підрозділ у структурі центрального апарату Державної фіскальної служби України, відомий як Департамент адміністрування митних платежів. Департамент виконує широкий спектр функцій, які є критичними для ефективного управління митними процесами в країні. Основні обов'язки цього відділу включають організацію та моніторинг за своєчасною сплатою митних платежів, що відіграє ключову роль у забезпеченні фінансових інтересів держави.

Також до відання Департаменту належить реалізація заходів митно-тарифного регулювання в контексті зовнішньоекономічної діяльності, що включає контроль за правильністю визначення митної вартості товарів згідно з міжнародно прийнятими стандартами та визначенням країни походження товарів. Крім того, одним з важливих напрямків діяльності Департаменту є верифікація сертифікатів і декларацій про походження товарів, а також ефективне впровадження механізмів уповноваженого експортера та видача сертифікатів походження відповідно до міжнародних угод.

Відділ також займається веденням Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТ ЗЕД), розробляє пропозиції щодо удосконалення нормативно-правових актів, зокрема щодо механізмів нарахування, справляння та контролю за повнотою сплати митних платежів. Це включає підготовку різноманітних проектів наказів, інструкцій та інших документів, що визначають процедури та стандарти в митній сфері. Через таку роботу Департамент відіграє важливу роль у підтримці прозорості та ефективності митних процедур в Україні.

У підсумку, теоретичні та нормативно-правові аспекти адміністрування митних платежів відіграють критичну роль у формуванні ефективної митної політики. Розуміння цих аспектів вимагає глибокого аналізу як основних принципів, таких як законність, рівність, прозорість і бюджетна ефективність, так і механізмів їх застосування в митній системі. Нормативно-правова база, що включає Митний та Податковий кодекси України, встановлює чіткі рамки для стягнення та контролю митних платежів, забезпечуючи юридичну основу для діяльності митних органів. Ефективне адміністрування митних платежів, яке базується на цих теоретичних і нормативно-правових засадах, сприяє не тільки забезпеченню фіскальних інтересів держави, але й підтримці справедливих та ефективних митних процедур, важливих для стабільного розвитку економіки та зовнішньоекономічних відносин.

Висновки до розділу 1

Мито представляє собою ключовий інструмент регулювання зовнішньоекономічних відносин, який виконує функції фіскального забезпечення та захисту внутрішнього ринку. Як непрямий податок, мито нараховується на товари, що переміщуються через митний кордон, впливаючи на цінову політику та ринкові умови. Його важливість полягає у регулюванні міжнародної торгівлі, сприянні національному виробництву та виконання ролі стратегічного інструменту в макроекономічному плануванні.

Митна політика є комплексною системою, яка включає ряд заходів щодо регулювання міжнародної торгівлі, захисту національного ринку та інтеграції економіки у світовий економічний простір. Така політика базується на принципах законності, рівності, прозорості, та бюджетної ефективності. Вона включає не лише встановлення митних тарифів, але й розвиток процедур, які сприяють спрощенню та прискоренню митного оформлення, забезпечуючи баланс між захистом внутрішнього ринку та стимулюванням зовнішньої торгівлі.

Мито та митна політика відіграють важливу роль у економіці країни, впливаючи на економічний розвиток, зовнішню торгівлю та макроекономічне регулювання. Вони сприяють формуванню доходної частини бюджету, захисту національних виробників від зовнішньої конкуренції та впливають на формування цінової політики на внутрішньому ринку. Ефективна митна політика сприяє збалансованому розвитку торгівельних відносин і забезпечує інтеграцію країни у світову економіку.

Адміністрування митних платежів охоплює комплекс заходів та процедур, спрямованих на забезпечення ефективного збору та контролю за сплатою митних зборів. Такий процес включає регулювання процедур нарахування мит, їх облік, контроль за дотриманням митних правил, а також забезпечення законності митних операцій. Ефективне адміністрування необхідне для забезпечення фінансової стабільності та розвитку міжнародної торгівлі.

Механізм адміністрування митних платежів включає низку організаційних та процедурних елементів. Він включає розробку та дотримання законодавчих та нормативних актів, роль митних органів у процесі стягнення та контролю, процеси нарахування та сплати митних платежів, а також систему контролю та моніторингу за дотриманням митних правил. Цифровізація та впровадження технологій підвищують ефективність та прозорість процесу, а принципи ефективності та прозорості в адмініструванні сприяють розвитку економіки та вдосконаленню міжнародних економічних відносин.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ОСОБЛИВОСТЕЙ АДМІНІСТРУВАННЯ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

2.1. Тенденції та загрози функціонування митного простору України в умовах воєнного стану

В умовах воєнного стану, митний простір України зазнає значних викликів та змін, які впливають на всю систему митного регулювання та адміністрування. Нові умови вимагають глибокого переосмислення та адаптації існуючих механізмів митної політики, з урахуванням змінених безпекових, економічних та логістичних реалій. Важливість митного простору в цей критичний час стає ще більш значущою, оскільки він відіграє ключову роль у захисті економічної стабільності країни, контролі за переміщенням товарів і забезпеченні національної безпеки.

Ключовими факторами, що впливають на функціонування митного простору в умовах воєнного стану, є зміна торговельних шляхів, посилення контролю за переміщенням чутливих товарів та необхідність адаптації до нових логістичних реалій. Все це потребує від митних органів забезпечення гнучкості та швидкої реакції на зміни, з одночасним дотриманням високих стандартів безпеки та ефективності виконання митних процедур. В цьому контексті, аналіз тенденцій та загроз, що виникають у митному просторі України під час воєнного стану, набуває особливої актуальності, вимагаючи комплексного підходу та глибокого розуміння викликів, які стоять перед країною.

Повномасштабна агресія Росії проти України та пов'язаний з нею воєнний стан мають глибокий вплив на економіку України, що відображається на динаміці валового внутрішнього продукту (ВВП) країни. Воєнні дії призводять до низки економічних шоків, включаючи руйнування інфраструктури, перебої у виробничих і логістичних ланцюгах, втрату ринків збуту та зниження інвестиційної привабливості. Ці фактори спричиняють зниження виробничої

активності, впливаючи на важливі сектори економіки, і, як наслідок, ведуть до зниження загального обсягу ВВП (рис. 2.1). Оцінка впливу воєнних шоків на економічну динаміку країни є ключовою для розуміння повного спектру воєнного впливу на економіку та необхідності розробки ефективних заходів відновлення та підтримки економічного зростання.

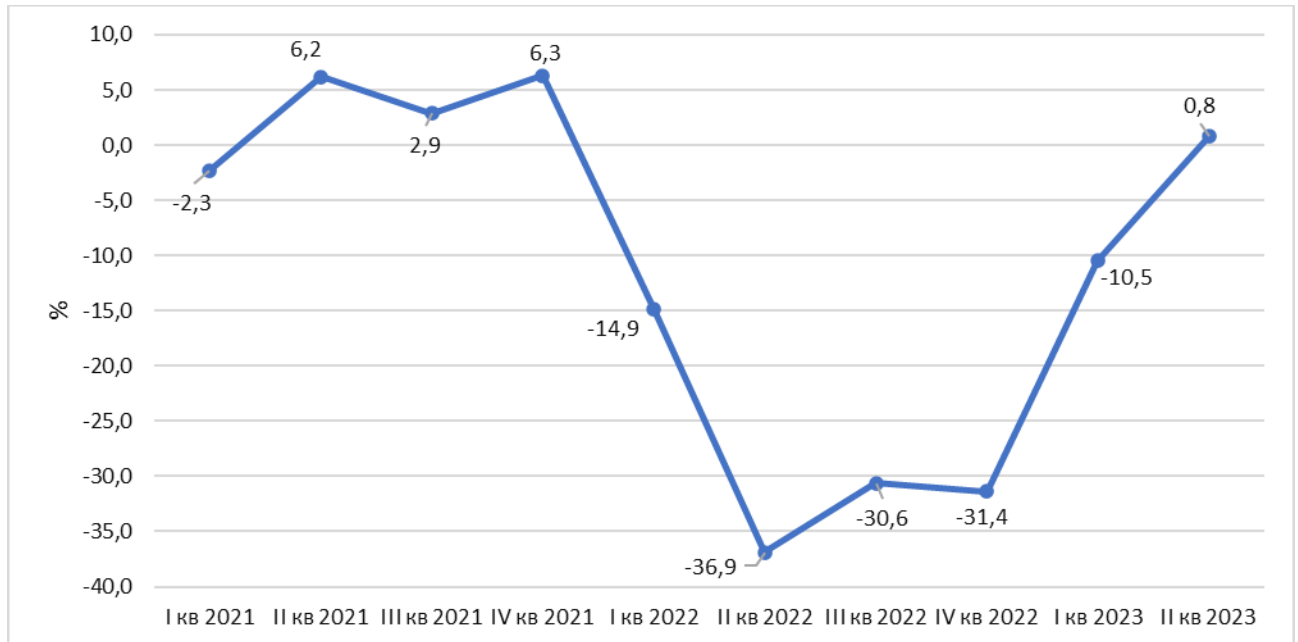

Рис. 2.1. Динаміка ВВП України у 2021-2023 роках

*Побудовано автором за даними Державної служби статистики України [38]

Дані рисунку 2.1 свідчать, що динаміка ВВП України відображає гостру економічну кризу, спричинену воєнними діями, що розпочалися в лютому 2022 року. До початку повномасштабних бойових дій, ВВП України демонстрував ознаки відновлення після пандемічного спаду, з позитивними темпами зростання в другому і четвертому кварталах 2021 року. Однак, в першому кварталі 2022 року спостерігається різке падіння на -14,9%, що прискорилося до -36,9% у другому кварталі, відображаючи безпосередній вплив війни на економіку.

Тимчасова окупація приблизно 20% території України, а також масовані ракетні обстріли, суттєво вплинули на інфраструктуру, виробничі потужності та логістику, викликаючи зупинку багатьох підприємств. Згідно з опитуванням порталу "Дія", в перші місяці війни від 53,9% до 75,3% підприємств були

змушені повністю призупинити свою діяльність. У перші три місяці конфлікту негативного впливу зазнало 85% підприємств, що вказує на значний спад виробничої активності та обмеження внутрішньої торгівлі.

Зменшення кількості підприємств на 60 тисяч та фізичних осіб-підприємців на 300 тисяч одиниць спричинило зниження пропозиції товарів і послуг на ринку, скорочення робочих місць та доходів населення. Все це у сукупності стало одним з основних факторів, що негативно позначились на ВВП та внутрішній торгівлі України, значно обмеживши економічний потенціал країни.

Окрім цього, воєнні шоки мали негативний вплив на динаміку макрофінансової стабільності, що призвело до зростання індексу споживчих цін та девальвації національної валюти (рис. 2.2).

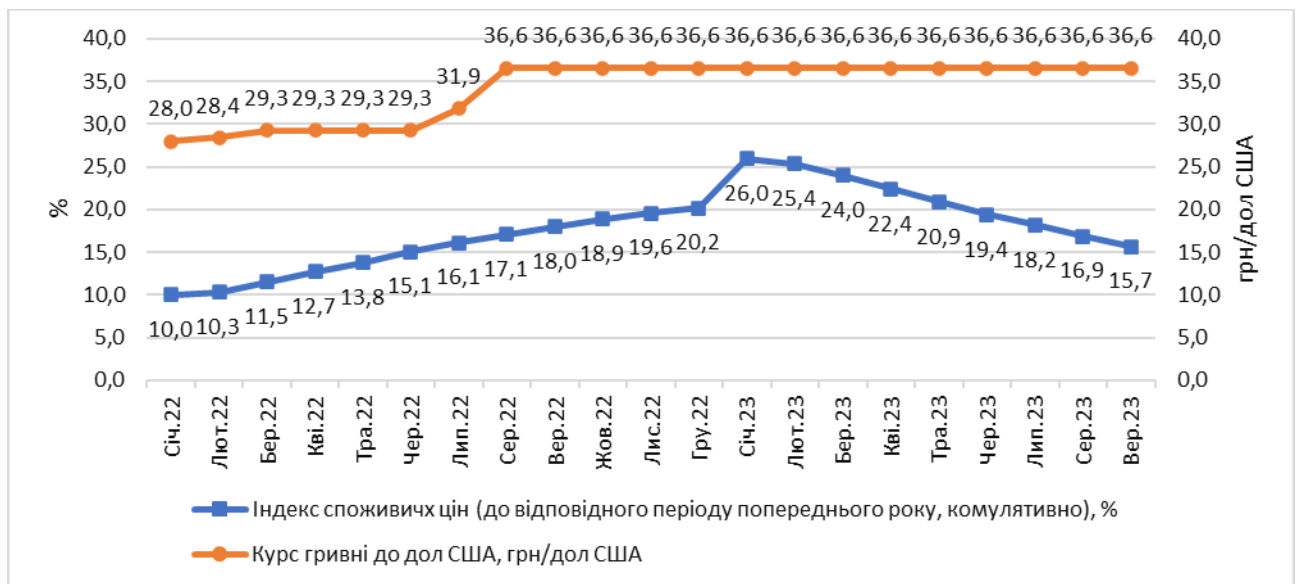

Рис. 2.2. Динаміка інфляції та валютного курсу гривні у 2022-2023 роках

*Побудовано автором за даними Національного банку України [39]

Аналіз індексу споживчих цін та валютного курсу в Україні в умовах воєнного стану відкриває перед нами картину економічних змін, викликаних військовими діями. Індекс споживчих цін, який відображає зміну вартості корзини споживчих товарів та послуг порівняно з попереднім роком, показує стійку тенденцію до зростання, що свідчить про інфляційні процеси в економіці. Починаючи з січня 2022 року, коли індекс становив 10%, він ріс

кожного місяця, досягаючи 20,2% у грудні того ж року, та продовжував зростати до 26% у січні 2023 року. Така інфляція підриває купівельну спроможність населення та збільшує витрати підприємств.

Паралельно, валютний курс гривні до долара США також демонструє значні зміни. Відносна стабільність курсу на рівні 29 гривень за долар до липня 2022 року змінилася різким ослабленням національної валюти до рівня 36,6 гривень за долар, що є відображенням девальваційних процесів. Девальвація гривні може бути частково обумовлена зменшенням експортних доходів та падінням іноземних інвестицій і потребою у фінансуванні оборонних витрат.

Ці економічні фактори – інфляція та девальвація – у поєднанні зі зміною пріоритетів попиту на товари і послуги, які зміщуються від звичайного споживання до нагальних потреб, пов'язаних з воєнним станом, впливають на динаміку та структуру внутрішньої та зовнішньої торгівлі. Також такі зміни мають безпосередній вплив на функціонування митного простору, оскільки змінюється обсяг і характер переміщуваних через кордон товарів. Збільшення вартості імпорту та зниження експортного потенціалу можуть призвести до значного дефіциту торговельного балансу, збільшуючи тиск на національну економіку (рис. 2.3).

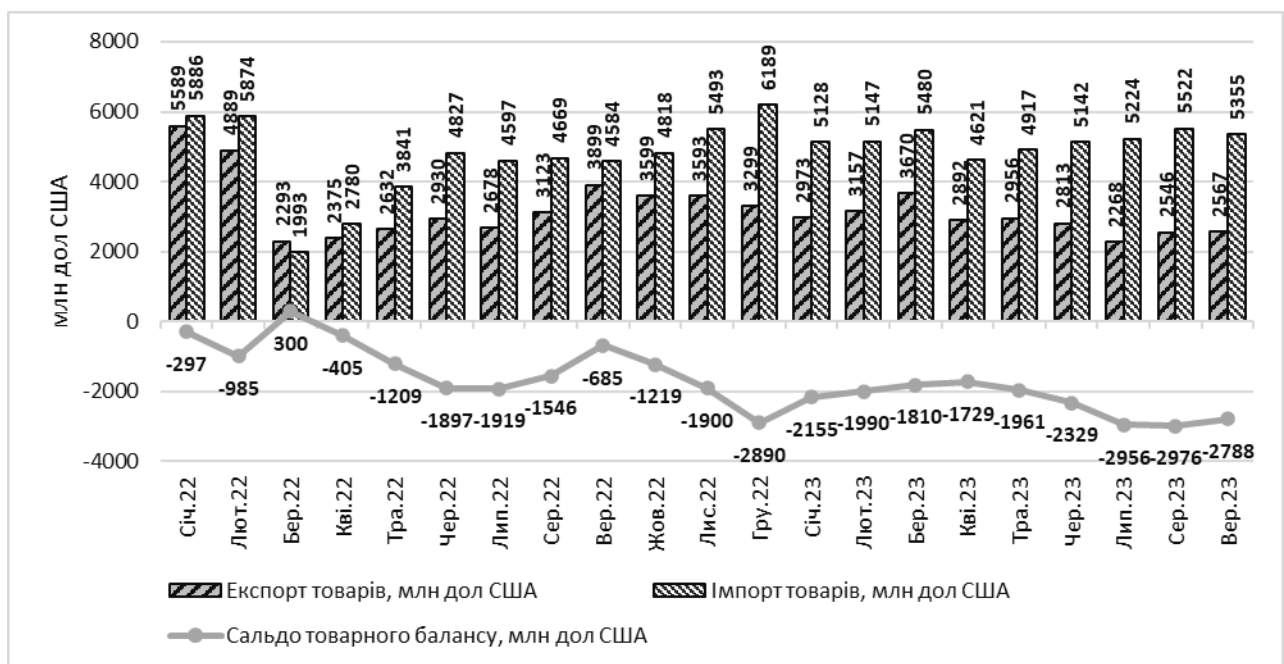

Рис. 2.3. Динаміка зовнішньої торгівлі товарами України в 2022-2023 роках

*Побудовано автором за даними Національного банку України [39]

Динаміка міжнародної торгівлі України протягом 2022 року та початку 2023 року показує вплив воєнного стану та його наслідків на економіку країни. Спостерігається значне зниження обсягів експорту товарів з України, яке найбільш виражено в перші місяці після початку повномасштабних воєнних дій, з подальшим частковим відновленням. Наприклад, експорт у лютому 2022 року становив 4889 мільйонів доларів США, а в березні різко впав до 2293 мільйонів доларів США. Цей спад пов'язаний із втратою виробничих потужностей, перешкодами в логістиці та ускладненням доступу до світових ринків.

Водночас, імпорт товарів також зазнав змін, але з іншими динамічними характеристиками: від початкового зниження до подальшого зростання, що відображає зміну потреб населення та підприємств в умовах війни. Імпорт знизився з 5874 мільйонів доларів у лютому 2022 року до 1993 мільйонів доларів у березні, що може бути пов'язано з первинним шоком від початку війни, але потім почав зростати, що може відображати збільшення імпорту товарів першої необхідності та оборонного призначення.

Сальдо товарного балансу, що показує різницю між експортом та імпортом, стало негативним і зросло до -2890 мільйонів доларів у грудні 2022 року, свідчаючи про збільшення дефіциту зовнішньоторговельного балансу. Це вказує на те, що країна стала більше імпортувати, ніж експортувати, що могло бути викликано не тільки військовими потребами, але й перерозподілом внутрішнього попиту на товари та послуги.

Такі тенденції мають безпосередній вплив на митний простір України, оскільки зміни в обсягах та структурі зовнішньої торгівлі вимагають відповідної адаптації митних процедур та політики. Інфляція, зростання вартості імпортованих товарів, девальвація національної валюти та зміна торговельних пріоритетів впливають на митні збори та податки, що є важливими джерелами доходу для держави. Збільшення обсягу імпорту при одночасному зменшенні експорту може вимагати перегляду митної політики та

стимулювання експортних операцій, щоб урівноважити торговельний баланс і стабілізувати економіку в умовах війни та її наслідків.

Крім макроекономічних факторів, таких як зниження ВВП, інфляція та девальвація, істотний вплив на функціонування митного простору України має зміна логістики та торгових маршрутів, обумовлена блокадою морських портів країни. Блокада портів та руйнування логістичної інфраструктури стали одними з ключових чинників, що впливають на національну економіку в умовах війни. Враховуючи значне скорочення частки переробної промисловості у ВВП України протягом останніх двох десятиліть і переорієнтацію економіки на експорт сировини, зокрема сільськогосподарської продукції та металів, доступ до розвинутої морської інфраструктури є життєво важливим для ефективного вивозу цих товарів.

Розрив традиційних логістичних ланцюгів через блокування доступу до Чорного та Азовського морів створює серйозні виклики для експортної діяльності України, оскільки альтернативні шляхи зазвичай є більш складними та вартісними. Це не лише підвищує логістичні витрати, але й знижує конкурентоспроможність української продукції на світових ринках. Крім того, зміна маршрутів експорту може спричинити затримки в доставці, що також негативно впливає на торгівлю.

У контексті втраченого промислового потенціалу, який Україна успадкувала від СРСР, воєнний стан виявив системну проблему залежності від сировинного експорту, який вимагає масштабних логістичних операцій. У разі збереження промислового виробництва з високою доданою вартістю, блокада морських шляхів не стала б настільки критичною для економіки.

Такі умови вимагають від митних органів негайного реагування та адаптації до нових реалій, включаючи розробку та впровадження нових митних режимів, а також зміцнення співпраці з міжнародними партнерами для забезпечення безперебійності міжнародної торгівлі.

Зміна логістики та торговельних маршрутів, обумовлена блокадою морських портів України, істотно вплинула на структуру експорту (табл. 2.1) та

імпорту (табл. 2.2) країни. Необхідність шукати альтернативні шляхи для доставки товарів в умовах, коли залізнична інфраструктура не була готова до миттєвого переорієнтування великомасштабного експорту, що зазвичай здійснюється через морські порти, призвела до змін у виробничих та експортних стратегіях.

Таблиця 2.1

Динаміка товарної структури експорту України у 2021-2023 рр.*

Товарна структура експорту України, млн дол США	2021				2022				2023		2021	2022	Відхилення, %
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II			
УСЬОГО, млн дол. США	12482	14960	17138	18533	12771	7937	9700	10491	9800	8661	63113	40899	-35,2
Продовольчі товари та сировина для їх виробництва	5186	5614	7039	9848	6447	3607	5908	7418	6732	5028	27687	23380	-15,6
Частка у структурі експорту, %	42	38	41	53	50	45	61	71	69	58	44	57	х
Мінеральні продукти	1898	2489	2276	1211	1487	1171	932	519	510	672	7874	4109	-47,8
Частка у структурі експорту, %	15	17	13	7	12	15	10	5	5	8	12	10	х
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	527	771	908	967	507	379	396	386	326	343	3173	1668	-47,4
Частка у структурі експорту, %	4	5	5	5	4	5	4	4	3	4	5	4	х
Деревина та вироби з неї	505	638	732	616	538	597	541	442	440	500	2491	2118	-15,0
Частка у структурі експорту, %	4	4	4	3	4	8	6	4	4	6	4	5	х
Промислові вироби	201	242	261	242	178	137	127	127	148	139	946	569	-39,9
Частка у структурі експорту, %	2	2	2	1	1	2	1	1	2	2	1	1	х
Чорні й кольорові метали та вироби з них	3026	3902	4643	4148	2698	1212	1077	894	917	1185	15719	5881	-62,6
Частка у структурі експорту, %	24	26	27	22	21	15	11	9	9	14	25	14	х
Машини, устаткування, транспортні засоби та прилади	845	942	938	1094	645	574	539	523	537	591	3819	2281	-40,3
Частка у структурі експорту, %	7	6	5	6	5	7	6	5	5	7	6	6	х
Різне*	294	362	341	407	271	260	180	182	190	203	1404	893	-36,4
Частка переробної промисловості у структурі експорту, %	17	17	17	16	15	21	17	14	15	18	17	16	х

*Побудовано автором за даними Державної служби статистики України [38]

Аналізуючи товарну структуру експорту України, ми бачимо значне скорочення в експорті ключових категорій продукції. Аналіз структури експорту України виявляє помітне скорочення в експорті промислових товарів,

що відбилося у відхиленні від попереднього року на -39,9%. В період з 2021 до 2022 року, цей сегмент знизився з 201 мільйона доларів США до 127 мільйонів доларів США у четвертому кварталі, що свідчить про згортання виробництва у цій категорії. Таке зниження має глибокі наслідки для митного простору, оскільки промислові товари традиційно вносять значний вклад у загальний обсяг митних платежів через вищу вартість доданої ставки.

Частка продовольчих товарів та сировини для їх виробництва в експорті зросла з 42% в першому кварталі 2021 року до 61% в третьому кварталі 2022 року, що може бути пов'язано з руйнуванням інфраструктури ключових галузей економіки, таких як металургія та хімічна промисловість. Такі зрушення підкреслюють залежність експортного потенціалу України від продукції аграрного сектору, зокрема зерна, яке залишається одним з основних експортних товарів навіть під час воєнного стану.

Експорт чорних та кольорових металів значно скоротився, з 24% в загальному обсязі експорту у першому кварталі 2021 року до 11% у третьому кварталі 2022 року, що вказує на зниження виробництва та експорту в цій галузі. Таке зниження може бути пов'язане з обмеженими можливостями для великомасштабного вивезення продукції через блокаду портів.

Машини, устаткування, транспортні засоби та прилади також зазнали значного зменшення у експорті, із зниженням обсягу на -40,3%. Частка цієї категорії у структурі експорту залишалася відносно стабільною, складаючи 6% в 2021 році, проте абсолютні цифри свідчать про скорочення від 845 мільйонів доларів у першому кварталі 2021 року до 539 мільйонів доларів у третьому кварталі 2022 року. Зменшення в цьому секторі може бути пов'язане з втратою виробничих потужностей, а також з труднощами у міжнародній логістиці, що обмежує здатність країни до експорту складної техніки.

Зміна структури експорту, зокрема зниження частки високотехнологічної та переробленої продукції, вказує на збільшення економічної вразливості країни перед зовнішніми шоками.

В цілому, зміна структури експорту України та переорієнтація на альтернативні логістичні маршрути мають значний вплив на митний простір країни. Митні органи мають адаптуватися до нових реалій, включаючи змінені обсяги та напрямки переміщення товарів, а також до більш складної та розпорошеної структури торговельних потоків. Митниці повинні бути готові до більш швидкого та гнучкого реагування на нові виклики, забезпечуючи при цьому ефективний контроль та збір митних зборів в умовах, які стрімко змінюються.

Аналіз структури імпорту України в умовах воєнного стану підкреслює адаптивні зміни (табл. 2.2) у відповідь на виклики, що постали перед країною.

Таблиця 2.2

Динаміка товарної структури експорту України у 2021-2023 рр.*

Товарна структура імпорту України, млн дол США	2021				2022				2023		2021	2022	Відхилення, %
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II			
УСЬОГО, млн дол. США	14251	15247	18573	21684	13753	11448	13850	16500	15755	14680	69755	55551	-20,4
Продовольчі товари та сировина для їх виробництва	1875	1729	1750	2312	1480	1309	1501	1730	1788	1672	7666	6020	-21,5
Частка у структурі імпорту, %	13	11	9	11	11	11	11	10	11	11	11	11	X
Мінеральні продукти	2536	2360	4126	4977	3780	2445	3233	3257	3779	2062	13999	12715	-9,2
Частка у структурі імпорту, %	18	15	22	23	27	21	23	20	24	14	20	23	x
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	3036	3234	3782	4340	2738	1735	2443	2436	2816	2695	14392	9352	-35,0
Частка у структурі імпорту, %	21	21	20	20	20	15	18	15	18	18	21	17	x
Деревина та вироби з неї	292	367	385	440	264	129	249	264	227	240	1484	906	-38,9
Частка у структурі імпорту, %	2	2	2	2	2	1	2	2	1	2	2	2	x
Промислові вироби	811	776	1061	1023	621	614	856	1210	738	736	3671	3301	-10,1
Частка у структурі імпорту, %	5	6	7	6	5	3	5	4	4	5	6	4	x
Чорні й кольорові метали та вироби з них	737	976	1227	1281	671	387	700	729	659	770	4221	2487	-41,1
Частка у структурі імпорту, %	5	6	7	6	5	3	5	4	4	5	6	4	x
Машини, устаткування, транспортні засоби та прилади	4438	5320	5622	6465	3372	3033	3638	4784	4251	4379	21845	14827	-32,1
Частка у структурі імпорту, %	31	35	30	30	25	26	26	29	27	30	31	27	x
Різне*	526	485	620	846	827	1796	1230	2090	1497	2126	2477	5943	139,9
Частка у структурі імпорту, %	4	3	3	4	6	16	9	13	10	14	4	11	x
Частка переробної промисловості у структурі імпорту, %	60	65	59	58	51	46	51	50	50	55	60	50	x
Довідково: сальдо зовнішньої торгівлі, млн дол США	-1769	-287	-1435	-3151	-982	-3511	-4150	-6009	-5955	-6019	-6642	-14652	x

*Побудовано автором за даними Державної служби статистики України [38]

Товарна структура імпорту України в 2022 році показує зміни, зумовлені воєнним станом та його впливом на економіку. Загальний обсяг імпорту знизився на 20,4% порівняно з попереднім роком, що вказує на загальне стиснення внутрішнього попиту та логістичні труднощі.

Продукція хімічної промисловості та продукти з деревини також зазнали значного спаду, на 35% і 38,9% відповідно. Це свідчить про удар по промисловому виробництву та потенційні зміни у виробничих ланцюгах. Машини, устаткування, транспортні засоби та прилади відчули падіння на

32,1%, що відображає зниження інвестицій та потреб у великих промислових засобах в умовах війни.

Позитивною тенденцією є зростання імпорту в категорії "Різне", яке збільшилося на 139,9%, що включає критично необхідні товари, такі як медичне устаткування, оборонні матеріали та інші товари, які підтримують функціонування внутрішньої економіки та забезпечують військові потреби.

Всі ці зміни у структурі імпорту безпосередньо впливають на митний простір України, що виявилось у зменшенні надходжень митних платежів до державного бюджету (рис. 2.4).

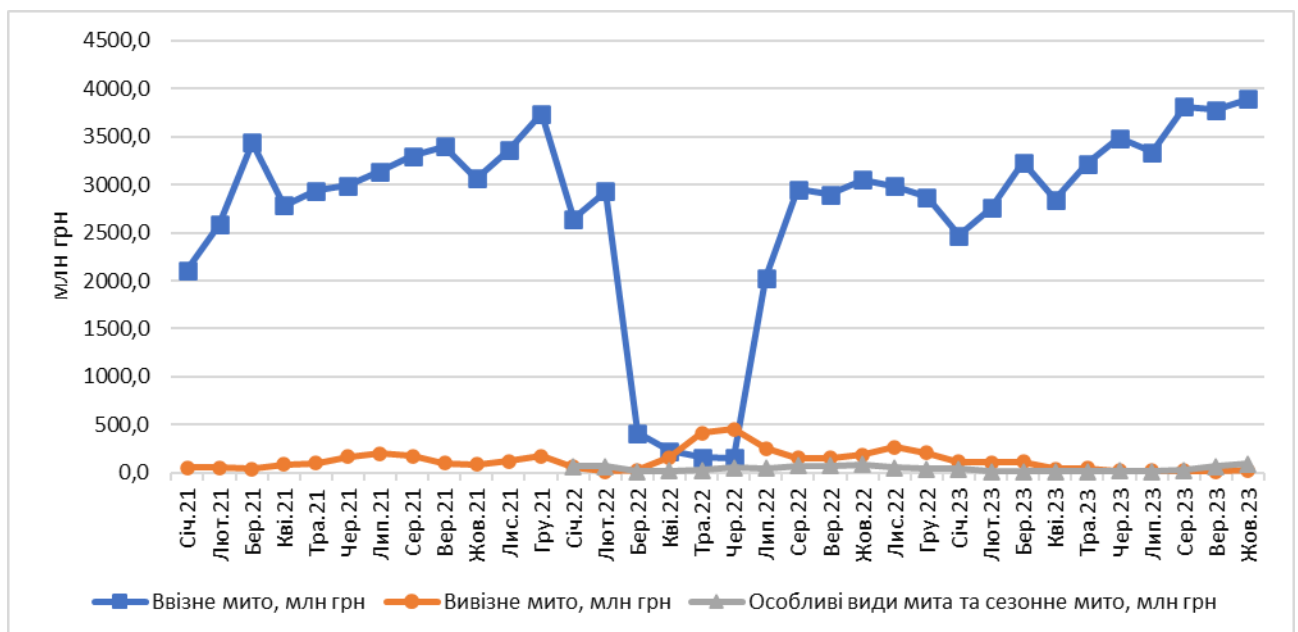

Рис. 2.4. Динаміка надходження митних платежів до державного бюджету України у 2021-2023 роках*

*Побудовано автором за даними порталу OpenBudget [62]

Динаміка надходжень митних платежів до державного бюджету України відображає макроекономічну ситуацію в країні та зміни, спричинені воєнним станом. У 2021 році ми бачимо відносно стабільне зростання ввізного мита, що свідчить про збільшення обсягів імпорту. Наприкінці року, особливо у грудні, має місце стрибок, який може бути пов'язаний з передвоєнними накопиченнями товарів.

Однак, у 2022 році після початку війни спостерігається різке падіння ввізного мита в березні, що відображає зупинку імпорту через блокаду

морських портів та зниження зовнішньоторговельної активності. Аналізуючи обсяги надходжень митних платежів до державного бюджету України, помітно, що на початкових етапах воєнного стану у 2022 році було введено митні пільги з метою полегшення імпорту товарів, необхідних для потреб оборони та підтримки життєдіяльності країни. Зокрема, відмінено методи нетарифного регулювання, такі як ліцензування та квотування, що дозволяє швидше переміщати гуманітарні товари через митний кордон; дозволено переміщення товарів з групи 27 митного тарифу (бензин, паливо) без застосування митних процедур, якщо вони безоплатно передаються Збройним силам як гуманітарна допомога; введено тимчасове звільнення від оподаткування вв'їзним митом та ПДВ для всіх суб'єктів господарювання, що сприяло підтримці зовнішньоторгового обороту та забезпеченню критичного імпорту. Таке послаблення митного регулювання призвело до тимчасового зниження надходжень до державного бюджету, особливо це помітно у березні 2022 року, де вв'їзне мито різко впало до мінімуму в 409,7 мільйонів гривень. З іншого боку, ці зміни також сприяли швидшій адаптації економіки до умов війни, дозволяючи більш оперативно задовольняти критичні потреби.

Вив'їзне мито показує меншу волатильність, але також відчуває падіння у 2022 році, що може бути пов'язане з перешкодами для експорту через воєнні дії. Збільшення у квітні може вказувати на тимчасове відновлення експортних потоків через альтернативні шляхи.

Особливі види мита та сезонне мито в цьому періоді зазнають коливань, але без явної тенденції до зростання чи падіння, що вказує на меншу залежність цієї категорії від зовнішніх шоків.

Загалом, ці дані відображають не лише економічні наслідки війни, але й необхідність адаптації митної політики до нових умов. Вимагається перегляд митних процедур, з метою оптимізації митного контролю та збереження доходів держави.

В контексті наукового аналізу тенденцій функціонування митного простору, ризики контрабанди в умовах воєнного стану в Україні вимагають

особливої уваги в сфері митного регулювання. Воєнний стан змінює параметри митного контролю та створює сприятливі умови для зловживань у формі контрабанди, особливо відносно зброї та інших чутливих товарів, які можуть бути використані в воєнних діях або вплинути на внутрішню безпеку країни.

Потрібно зауважити, що цілісної статистики щодо обсягів контрабанди товарів через митний кордон України в обидві сторони немає, однак деякі наявні факти є вражаючими. Так за даними GLOBSEK [58], що з трьох мільярдів сигарет, що перетинають кордони ЄС щороку, Україна залишається одним із найбільших джерел, які контрабандою поставляють сигарети до ЄС. Лише у 2022 році нелегальна торгівля тютюновими виробами призвела до втрат надходжень у розмірі 20,5 млрд грн у вигляді несплачених або недоплачених податків. Цю проблему ускладнює те, що український ринок нелегального тютюну стрімко зріс з приблизно 2% від загального споживання тютюну в 2017 році до 22% у 2022 році, згідно зі звітом агентства маркетингових досліджень Kantar. Це, швидше за все, пояснюється постійним підвищенням акцизів у рамках 7-річного плану України щодо досягнення узгодженого з ЄС мінімального рівня акцизного податку – хоча нещодавні рекордні рівні інфляції, девальвація гривні та наслідки триваючих військових дій не можна ігнорувати як фактори, що спричиняють підвищення споживчого попиту на дешевші незаконні альтернативи.

Розширення фактів контрабанди підкреслює актуальність зміцнення правових механізмів та посилення контролю, що є критично важливим для забезпечення фінансової стабільності та економічного суверенітету держави. Відсутність ефективної правової відповідальності за контрабандні діяння веде до збільшення їх кількості та впливає на митний простір, вимагаючи від державних органів пошуку інноваційних підходів до протидії цим викликам у складних умовах воєнного часу.

В умовах воєнного стану, макроекономічні умови України визначаються скороченням ВВП, інфляцією та зміною логістичних ланцюгів. Реакція митного простору на ці умови охоплює тимчасові пільги на імпорт, спрямовані на

полегшення гуманітарної допомоги та забезпечення оборонних потреб. Збільшення ризиків контрабанди вимагає від митних органів посилення контролю, в той час як зміни в товарній структурі імпорту та експорту вимагають адаптації митних процедур. Всі ці фактори формують новий контур митної політики, який має бути гнучким та ефективним для підтримки національної економіки в період військових викликів.

2.2. Економіко-правові аспекти адміністрування ввізного мита в умовах викликів воєнного часу в Україні

Управління митними платежами є ключовим аспектом діяльності Державної митної служби України, орієнтованим на забезпечення ефективного та точного зарахування митних зборів до державного бюджету країни. Цей процес не тільки сприяє фінансуванню бюджету, але й відіграє важливу роль у запобіганні митних порушень та стимулює здорове економічне середовище для зовнішньоекономічної активності бізнес-суб'єктів. Сутність адміністрування митних платежів у бюджетній системі України полягає у значному внеску в податкові та загальні доходи держави. Проте, сучасні виклики, включаючи економічні та політичні зміни як у межах країни, так і на світовому рівні, призвели до спаду обсягів митних надходжень, як це видно з останніх даних. Відповідно до Митного кодексу України, доходи від митних платежів включають мита, податок на додану вартість та акцизи з товарів, ввезених на територію України (рис. 2.5).

Рис. 2.5. Динаміка надходження податкових та митних платежів від оподаткування зовнішньої торгівлі у 2021-2023 роках

*Побудовано автором за даними порталу OpenBudget [62]

На основі наданих даних, адміністрування митних платежів та податків на зовнішню торгівлю в Україні в умовах воєнного стану виявляє значну динаміку. Зокрема, акцизний податок з ввезених товарів варіюється від 4894,9 млн грн у січні 2021 року до мінімального значення 453,8 млн грн у березні 2022 року, після чого спостерігається відновлення до 7245,1 млн грн у жовтні 2023 року. Податок на додану вартість з ввезених товарів показує збільшення від 20487,6 млн грн у січні 2021 до піку в 42312,6 млн грн у грудні 2021, з подальшим зниженням до 24435,9 млн грн у січні 2023 року. Частка податків на зовнішню торгівлю в доходах державного бюджету коливається, з найвищих значень у 47,7% у вересні 2021 до найнижчих значень – 6,6% у березні 2022 року та відновленням до 26,3% у жовтні 2023 року.

Аналізуючи динаміку митних платежів та податків на зовнішню торгівлю України у 2021 та 2022 роках, можна виявити суттєве зниження надходжень, що пов'язано зі значним спадом обсягів імпорту через воєнні дії, що призвело до різкого падіння внесків від митних платежів у державний бюджет. Натомість, зростання доходів бюджету від міжнародної допомоги свідчить про

активізацію зовнішньоекономічної підтримки України, що могло компенсувати зниження внутрішніх податкових надходжень.

Щодо адміністрування ввізного мита, то варто зауважити, що такий вид мита займає 97-98% від сукупних митних платежів до державного бюджету, що вимагає детального аналізу існуючих тенденцій бюджетних надходжень за цією статтею доходів (рис. 2.6).

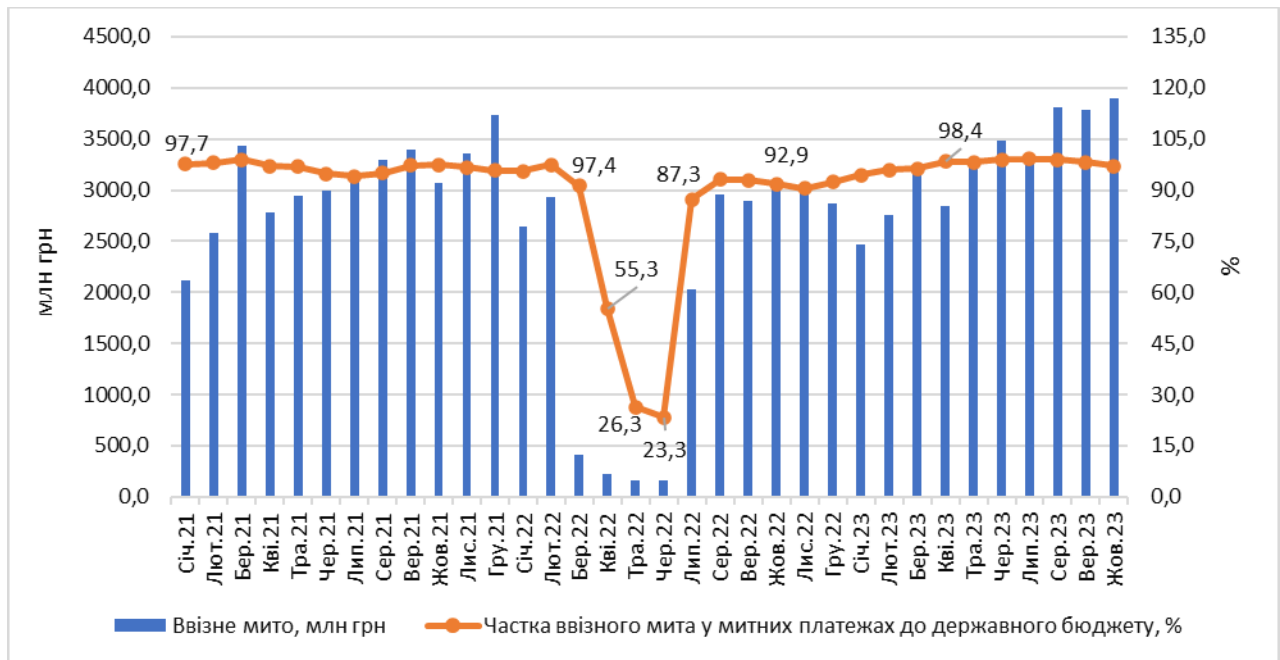

Рис. 2.6. Результати адміністрування ввізного мита у 2021-2023 роках

*Побудовано автором за даними порталу OpenBudget [62]

Аналізуючи адміністрування ввізного мита в Україні у контексті воєнного стану та економічних викликів, можна виявити важливі тренди на основі даних зображених на рисунку. Так, у першому кварталі 2021 року відбулося значне збільшення обсягів ввізного мита, досягнувши піку у березні з 3437,0 млн грн, що відображає активну торговельну діяльність країни перед воєнними діями. Проте, із запровадженням воєнного стану, вже у квітні 2022 року, спостерігається різке зниження до 409,7 млн грн, що вказує негативний економічний шок, зумовлений війною.

За період квітня-червня 2022 року відзначається значне падіння ввізного мита до рівня 153,8 млн грн, яке супроводжувалося падінням частки ввізного

мита в митних платежах до 23,3%. Це свідчить про глибокий вплив військових дій на міжнародну торгівлю та імпорتنі зв'язки України.

Незважаючи на те, що митні пільги мали стабілізувати економіку, зниження імпорту в цілому призвело до зменшення ввізного мита в абсолютних цифрах, що спостерігалось як тимчасове зниження до 157,0 млн грн у травні 2022 року.

З липня 2022 року починається поступове зростання, що виливається у збільшення ввізного мита до 3896,5 млн грн у жовтні 2023 року, що може вказувати на відновлення економічної активності та ефективність адаптації митної політики до умов воєнного часу.

Зупинимось детальніше на аналізі митних пільг, які було запроваджено в Україні на період воєнного стану з метою стабілізації зовнішньо-торгівельного обороту[34], а саме:

- звільнення від податків при імпорті товарів, не пов'язаних із протидією агресії: 42,1 млрд грн, з яких на ввезення автомобілів громадянами припадає 26,2 млрд грн; для «спрощенців» – 13,3 млрд грн; зі сплати мита підприємствам – 2,6 млрд грн;

- пільги на імпорт оборонної продукції – 31,4 млрд грн, включаючи відстрочку митних платежів для товарів, що ввозяться для Міноборони та ЗСУ на суму 4 млрд грн;

- звільнення від акцизу при імпорті сировини для виробництва підакцизних товарів – 28,1 млрд грн;

- пільги для відновлення енергосистем та забезпечення електроенергією: 4,8 млрд грн за листопад-грудень 2022 року, у тому числі з імпорту електрогенераторів – 3,8 млрд грн;

- зменшення податкових надходжень від імпорту пального на 60 млрд грн було спричинене встановленням 7% ставки ПДВ та нульової ставки акцизного податку на пальне.

Впроваджені податкові пільги та негативні наслідки повномасштабної війни поглиблювали негативний вплив на динаміку надходжень до державного бюджету від ввізного мита та інших податків на міжнародну торгівлю.

Так, в 2022 році спостерігалось істотне падіння кількості товарів, що підлягають оподаткуванню при імпорті, у порівнянні з 2021 роком, зменшившись майже втричі – з 68,2 млн тонн до 25,8 млн тонн. Така динаміка, відображена на рис. 2.7, у поєднанні з адаптованою податковою політикою під час військових дій, призвела до скорочення сум внесених імпортних платежів на 49% у 2022 році, що також вплинуло на їх пропорцію у сукупних доходах від митних зборів.

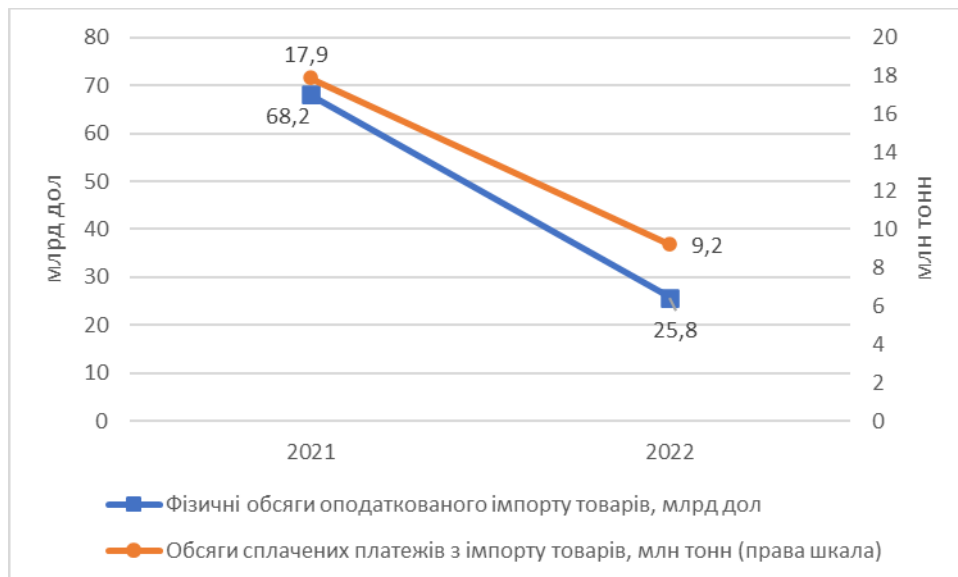

Рис. 2.7. Результати адміністрування податкових та митних платежів із зовнішньої торгівлі у 2021-2022 роках

*Побудовано автором за даними порталу OpenBudget [62]

На нашу думку, митні та податкові пільги, введені у відповідь на воєнні дії, були не лише своєчасними, але й надали істотну підтримку суб'єктам господарювання, задіяним у зовнішньоекономічних операціях. Ці заходи суттєво вплинули на збереження стабільності цін та забезпечили доступність необхідних товарів, критично важливих для підтримки економіки та обороноздатності країни у первинний період конфлікту. Вони допомогли згладити негативні наслідки, пов'язані з перебоями у ланцюжках поставок та

економічною нестабільністю, створивши фундамент для зміцнення економічного фронту в умовах збройного протистояння.

Варто зауважити, що окрім зміни митних ставок чи скасування податкових ставок на оподаткування імпорту, Кабінетом Міністрів України було запроваджено ряд спрощень у систему дозвільних процедур та процедур митного оформлення товарів, що позитивно вплинуло на ефективність адміністрування митних платежів.

Зокрема, Уряд України ухвалив рішення, яке спрощує процедуру перетину митного кордону для певних категорій товарів, звільняючи їх від необхідності пред'явлення спеціальних дозвільних документів, що вимагаються при імпорті. Однак це полегшення не стосується товарів, що потенційно відносяться до категорії культурних цінностей, наркотиків, психотропних речовин, засобів радіоелектроніки, військових товарів або товарів подвійного використання, а також небезпечних відходів. Для таких товарів потрібно подання декларантом заяви про відсутність обмежень на ввезення.

Митне оформлення імпортованих товарів має відбуватися на основі попередньо поданої митної декларації і завершуватися в одноденний термін, без стягнення плати за митні процедури поза місцем дислокації митних органів чи поза їх робочий час. Водночас оновлені митні та податкові правила не застосовуються до етилового спирту, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, а також товарів, що імпортуються з Російської Федерації чи іншої країни-агресора або окупованих територій України.

Згідно з інформацією з веб-сайту Державної Митної Служби України, з 1 січня 2023 року набрав чинності Закон України № 2697-IX «Про Митний тариф України». Новий Митний тариф України було розроблено спільно Державною митною службою України та Міністерством економіки. Він включає перелік ставок ввізного мита за класифікацією товарів, що ввозяться на територію України, та відповідає сучасним вимогам Гармонізованої системи опису та кодування товарів версії 2022 року. Закон передбачає узгодження товарної номенклатури з міжнародними стандартами, адаптацію митної статистичної

системи, усунення розбіжностей у класифікаціях і спрощення митного оформлення [43].

В цілому у 2023 році українське митне законодавство пройшло серію важливих змін, спрямованих на оптимізацію та ефективність митних процедур. Впровадження електронної системи митного оформлення (ЕСМО) стало ключовою інновацією, оскільки вона дозволяє суб'єктам господарювання оформляти митні декларації онлайн, зменшуючи часові витрати на митне оформлення. Крім того, було внесено зміни щодо введення нових митних режимів, таких як транзитний режим та режим тимчасового ввезення. Ці зміни були спрямовані на забезпечення більшої гнучкості у митному оформленні та створення сприятливих умов для зовнішньоекономічної діяльності.

Митний режим транзиту включає переміщення товарів та транспортних засобів комерційного призначення через територію України з метою їх подальшого вивезення. Умови поміщення товарів у цей режим, вимоги до переміщення, а також документи, що використовуються для декларування товарів у митний режим транзиту, визначені відповідними статтями Митного кодексу України [28].

Митний режим тимчасового ввезення передбачає ввезення іноземних товарів на територію України для конкретних цілей з умовним повним або частковим звільненням від оподаткування митними платежами. Товари, що ввозяться за цим режимом, підлягають реекспорту до завершення встановленого строку без будь-яких змін, за винятком звичайного зносу. До цього режиму належать певні умови поміщення товарів, статус товарів, що ввозяться, а також правила та процедури завершення цього митного режиму [28].

Такі зміни в митних режимах спрямовані на створення сприятливішого середовища для міжнародної торгівлі та логістики, полегшуючи процеси переміщення товарів через територію України та тимчасового ввезення товарів для комерційних або інших цілей.

Також важливим кроком стало розширення переліку товарів, які можуть ввозитися без сплати митних зборів, що сприяє зниженню фінансового навантаження на імпортерів і сприяє підтримці бізнесу в умовах складної економічної ситуації.

У 2023 році у сфері адміністрування ввізного мита в Україні відбулися значні зміни, які включали перегляд та коригування митних тарифів на ряд товарів. Однією з ключових змін стало підвищення ставок ввізного мита на визначені категорії товарів, зокрема, ставка ввізного мита на автомобілі була збільшена з 7% до 10%. Ставки ввізного мита на одяг також були підвищені, з 5% до 10%. Щодо алкогольних напоїв, ставка ввізного мита зросла з 10% до 15%, а для тютюнових виробів – з 20% до 25% (рис. 2.8) [36].

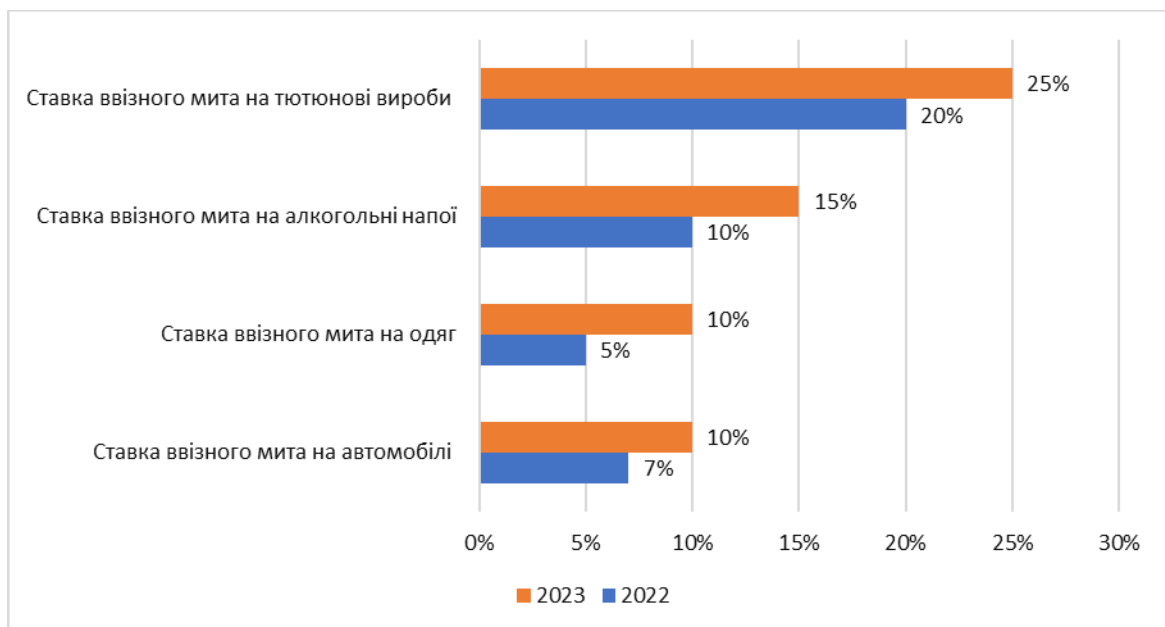

Рис. 2.8. Зміни ставок ввізного мита за деякими товарними групами імпорту у 2022-2023 роках

*Побудовано автором за даними [36]

Такі зміни були спрямовані не тільки на захист внутрішнього ринку та підтримку вітчизняних виробників, але й на збільшення митних надходжень до державного бюджету. Підвищення митних ставок може вплинути на ціни імпортованих товарів, що, в свою чергу, може стимулювати споживачів обирати продукцію місцевих виробників. Також це може бути частиною

ширшої стратегії уряду з диверсифікації доходів бюджету та зменшення залежності від зовнішніх економічних факторів.

Порушення митних правил є важливим аспектом, який впливає на ефективність адміністрування митних платежів. Виявлення та притягнення до відповідальності за митні порушення допомагає забезпечити справедливе та ефективне виконання митних процедур, а також сприяє забезпеченню доходів державного бюджету. Адекватне адміністрування митних платежів вимагає ретельного контролю за дотриманням митних правил та правильного оформлення митних декларацій. Наявність порушень у митній сфері не лише підриває фінансову стабільність держави, але й впливає на економічну безпеку країни.

У період з січня по жовтень 2023 року на території України було зафіксовано 10124 інциденти, пов'язані з порушенням митних правил, на загальну суму понад 7,6 мільярда гривень. Цей показник майже утричі перевищує аналогічний за минулий 2022 рік. Серед конфіскованих у зв'язку з порушеннями предметів були:

- промислові товари на суму 483 млн грн;
- продовольчі товари на 66 млн грн;
- валюта на 73 млн грн;
- транспортні засоби на суму 46 млн грн.

Митні органи розглянули 2894 справи, при цьому застосовано адміністративні стягнення на загальну суму 97 млн грн, з яких 65 млн грн було сплачено до державного бюджету. Крім того, на розгляд суду було передано 5803 справи на суму 5,3 млрд грн. В результаті судового розгляду було накладено штрафи та здійснено конфіскації на загальну суму понад 1,8 млрд грн, включаючи конфіскації на суму 954 млн грн і штрафи на 869 млн грн [11].

Аналізуючи статистику порушень митних правил в Україні за період січня-жовтня 2023 року, можна зробити висновок про значне зростання активності митних органів у виявленні та протидії порушенням. Різке збільшення загальної суми порушень майже утричі порівняно з попереднім

роком свідчить про підвищення ефективності контрольних заходів. Важливо також відмітити, що значна частина вилучених предметів становила промислові товари, продовольство та валюту, що вказує на цілеспрямованість порушень. Значний обсяг справ, розглянутих митницями, і велика кількість справ, переданих до суду, підкреслюють серйозність підходу до митних правопорушень. Крім того, істотна сума стягнень, включаючи конфіскації та штрафи, відображає суворість санкцій, які застосовуються до порушників.

Підсумовуючи, можна констатувати, що в умовах воєнного часу митна служба України вжила ефективних заходів для адаптації митного адміністрування до змінюваних умов, забезпечуючи стабільність державних доходів і сприяючи економічній безпеці країни. Активізація боротьби з митними порушеннями та оптимізація митних процедур сприяли підвищенню ефективності митного контролю, що є важливим для економічного зростання України в умовах воєнного стану.

Висновки до розділу 2

Воєнний стан в Україні призвів до значних макроекономічних змін, зокрема до скорочення ВВП на -14,9% у першому кварталі 2022 року і до -36,9% у другому кварталі, порівняно з аналогічними періодами попереднього року. Інфляція зростає з 10% у січні 2022 року до 20,2% у грудні того ж року, і продовжила зростання до 26% у січні 2023 року. Девальвація національної валюти відбулася від стабільності на рівні 29 гривень за долар до липня 2022 року до рівня 36,6 гривень за долар. Ці зміни мають безпосередній вплив на митний простір, оскільки змінюються обсяги та структура міжнародної торгівлі. Зокрема, спостерігається зменшення обсягу експорту, з падінням у вартісному виразі з 63113 млн доларів США у 2021 році до 40899 млн доларів США у 2022 році, та збільшення імпорту, що відобразилося у негативному сальдо товарного балансу до -2890 млн доларів у грудні 2022 року. Все це вимагає адаптації митних процедур та політик до нових економічних умов.

Блокада морських портів та руйнування інфраструктури значно вплинули на логістику та торгові маршрути України. Це призвело до необхідності переорієнтації на альтернативні, більш складні та вартісні шляхи доставки товарів. Така переорієнтація впливає на митний простір, оскільки змінюється структура експорту та імпорту, вимагаючи від митних органів більшої гнучкості та адаптації процедур до нових умов. Окрім цього воєнний стан призвів до зростання ризиків контрабанди, особливо щодо зброї та інших чутливих товарів. Це ставить перед митними органами завдання посилити контроль та зміцнити правові механізми для ефективної протидії цим викликам.

В умовах воєнного стану, Україна відчула значне зниження надходжень до державного бюджету від податків на зовнішню торгівлю, а зокрема від ввізного мита. Особливо виразно це проявилось в динаміці акцизного податку з ввезених товарів, який знизився з 4894,9 млн грн у січні 2021 року до 453,8 млн грн у березні 2022 року. Це свідчить про значне скорочення обсягів імпорту, спричинене перешкодами в торгівлі та змінами в економічній активності. Аналогічна тенденція спостерігається і в динаміці податку на додану вартість з ввезених товарів, який показав зростання з 20487,6 млн грн у січні 2021 року до піку в 42312,6 млн грн у грудні 2021 року, але згодом знизився до 24435,9 млн грн у січні 2023 року. Щодо ввізного мита, то в цьому аспекті скоротилися не лише абсолютні обсяги його адміністрування, але й його частка у структурі всіх митних платежів, яка зменшилася з 98% у січні 2022 року до 23% у червні 2022 року. Таке зниження відбулося на фоні скорочення загальних обсягів імпорту, що також вплинуло на ввізне мито, яке зазнало значних змін у своїй динаміці протягом зазначеного періоду.

Запровадження митних пільг в Україні в умовах воєнного стану стало важливим фактором, що вплинув на економіку країни. Скорочення податкових надходжень від імпорту пального на 60 млрд грн через знижену ставку ПДВ та нульовий акциз призвело до втрат у держбюджеті. Водночас, ці пільги сприяли підтримці економіки, забезпечуючи доступ до необхідних товарів в кризовий період. Значне зниження обсягу імпортованих товарів відображає глибокий

вплив воєнного стану на зовнішньоекономічну діяльність та вимагає адаптації митної політики до змінених обставин. Це підкреслює важливість балансу між фінансовою стабільністю та забезпеченням необхідних потреб у воєнний час.

Прийняття законодавства про митний тариф, впровадження нових митних режимів, запровадження електронної системи митного оформлення та активізація боротьби з порушеннями митних правил значно підвищили ефективність адміністрування ввізного мита в Україні. Нові законодавчі ініціативи сприяли гармонізації митних тарифів та ставок ввізного мита з міжнародними стандартами, а також забезпечили адекватність митного регулювання до сучасних економічних умов. Електронна система митного оформлення знизила часові витрати та підвищила прозорість процедур. Водночас, ефективні заходи щодо протидії митним правопорушенням сприяли забезпеченню справедливого та ефективного виконання митних процедур, зміцнивши фінансову стабільність країни.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ АДМІНІСТРУВАННЯ ВВІЗНОГО МИТА В УКРАЇНІ З УРАХУВАННЯМ КРАЩИХ ПРАКТИК МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ

Сьогодні питанню оптимізації системи адміністрування митних платежів приділено багато уваги у розвинених країнах, а численні заходи та механізми, які використовують в контексті процедури митного оформлення товарів та послуг, спрямовані на зменшення витрат платників митних платежів та скорочення терміну взаємодії з митним органом. До результативних механізмів адміністрування ввізного мита у країнах ЄС віднесено ряд ключових ініціатив, які забезпечують ефективність та прозорість процесів. Ці заходи охоплюють цифровізацію та автоматизацію митних процедур, спрощення документообігу, активне міжнародне співробітництво, підвищення кваліфікації митних службовців, та впровадження принципів прозорості та відповідальності.

У цьому розділі ми розглянемо, як Україна може адаптувати та впровадити ці кращі практики з метою підвищення ефективності адміністрування ввізного мита. Важливим аспектом є інтеграція сучасних технологій, яка дозволяє не тільки оптимізувати існуючі процеси, а й відкриває нові можливості для контролю та управління митними операціями. Це, в свою чергу, сприяє зниженню адміністративних бар'єрів та стимулює зростання торгівлі.

Окрім технологічних інновацій, значну роль відіграє і реформування інституційної складової митної системи, включаючи підготовку кваліфікованих кадрів, що володіють необхідними знаннями та навичками. Успішний досвід Європейського Союзу в цьому напрямку може слугувати дороговказом для України у вирішенні складних завдань митної модернізації.

Також особлива увага буде приділена аналізу міжнародних стандартів та практик, які можуть бути адаптовані з урахуванням специфіки української митної системи. Впровадження ефективних механізмів адміністрування

ввізного мита є ключовим для забезпечення прозорості, зменшення корупційних ризиків та створення сприятливого бізнес-середовища.

У сучасному глобалізованому світі, ефективне адміністрування ввізного мита є ключовим елементом для сприяння міжнародній торгівлі та економічному розвитку країн. Це особливо важливо для України, яка прагне інтегруватися у світову економіку та зміцнити свої торговельні зв'язки, зокрема з Європейським Союзом. В контексті цих зусиль, аналіз міжнародного досвіду та адаптація найкращих практик у сфері митного адміністрування, таких як Інтегрований тариф громади (TARIC), стає невід'ємною частиною процесу модернізації та оптимізації митних процедур в Україні.

Інтегрований тариф громади (The Integrated Community Tariff, часто відомий як TARIC) [59] є важливим елементом системи управління тарифною інформацією в Європейському Союзі. TARIC забезпечує єдину базу даних для всіх країн-членів ЄС, що містить інформацію про тарифну класифікацію товарів, ставки мит, заходи торговельної політики та інші релевантні митні зобов'язання. Ця система спрощує процес імпорту та експорту товарів, дозволяючи платникам митних платежів отримувати актуальну та точну інформацію про тарифи та регулювання, що стосуються конкретних товарів, які вони планують торгувати на зовнішніх ринках. Оскільки TARIC є централізованою та оновлюваною в реальному часі системою, вона забезпечує високий рівень прозорості та зменшує можливість помилок при тарифній класифікації.

Адаптація подібної системи до українських реалій могла б значно підвищити ефективність та прозорість митного адміністрування в Україні. Інтеграція системи, аналогічної до TARIC, могла б сприяти кращому розумінню та застосуванню тарифних ставок, забезпечуючи українським імпортерам та експортерам точну інформацію щодо митних зборів та регулятивних вимог. Такий підхід також міг би спростити взаємодію українських підприємств з міжнародними торговельними партнерами та сприяти інтеграції України в глобальні торговельні мережі. Наявність такої

інтегрованої системи могла б також відігравати важливу роль у процесі адаптації українського законодавства та митних процедур до стандартів Європейського Союзу, сприяючи тим самим економічній інтеграції та співпраці між Україною та ЄС.

Заслуговує на увагу досвід ЄС щодо використання статусу авторизованого економічного оператора (АЕО). Статус авторизованого економічного оператора відіграє важливу роль у сучасній системі міжнародної торгівлі, надаючи суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності та платникам митних платежів значні переваги. Цей статус, розроблений для спрощення та оптимізації митних процедур, включає доступ до спрощених процедур митного оформлення, зменшення кількості фізичних та документальних перевірок, пріоритетність у режимах перевезень, можливість обрання місця для митного контролю, та спрощення процесу декларування. Існує кілька типів сертифікатів АЕО: АЕОС (Authorised Economic Operator Customs) для спрощення митного адміністрування, АЕОС (Authorised Economic Operator Safety and Security) для забезпечення безпеки, та АЕОФ (Authorised Economic Operator Full), який включає переваги обох попередніх типів [63]. Прийняття цієї практики має потенціал значно поліпшити митні процедури та забезпечити безпеку торгівлі.

Перспективи адаптації статусу АЕО до українських реалій виглядають обнадійливими, враховуючи поточні зусилля країни щодо інтеграції в світову торговельну систему та гармонізації з європейськими стандартами. Впровадження системи АЕО в Україні може сприяти підвищенню ефективності митного адміністрування, зниженню транзакційних витрат для бізнесу та забезпеченню високого рівня безпеки та надійності в міжнародній торгівлі. Це також може сприяти привабливості України як торговельного партнера, знижуючи торговельні бар'єри та підвищуючи довіру іноземних інвесторів. Однак, для успішної імплементації статусу АЕО, Україні потрібно буде вирішити ряд інституційних та законодавчих питань, а також забезпечити належну підготовку та сертифікацію економічних операторів.

Спрощені митні процедури в Європейському Союзі, такі як спрощена процедура митного декларування та процедура неповного декларування, є значними інструментами, що полегшують міжнародну торгівлю та сприяють ефективності бізнес-операцій. Ці процедури, які використовуються значною кількістю підприємств у ЄС (77% при імпорті та 70% при експорті), забезпечують більш гнучкий підхід до митного адміністрування, дозволяючи компаніям здійснювати швидше оформлення товарів та послуг. Застосування таких процедур зменшує адміністративне навантаження на підприємства, спрощує логістичні процеси та знижує час та витрати, пов'язані з митним оформленням.

У контексті України, адаптація спрощених митних процедур може відіграти ключову роль у підвищенні ефективності зовнішньоекономічної діяльності та інтеграції в світову торгівельну систему. Впровадження подібних практик забезпечило б зниження бюрократичних бар'єрів, поліпшило б транзакційні процедури та сприяло б зростанню обсягів торгівлі. Для ефективного реалізації цих інновацій, важливо буде забезпечити відповідне нормативно-правове регулювання, налагодити механізми контролю та провести необхідну підготовку митних органів та економічних суб'єктів. Такий підхід допоможе Україні не лише впровадити ефективні механізми адміністрування ввізного мита, а й сприятиме підвищенню її привабливості як торговельного партнера на міжнародній арені.

Досліджуючи досвід Європейського Союзу щодо відстрочки митних процедур, важливо відзначити, що система ЄС дозволяє компаніям відстрочити сплату митних зборів та податків, пов'язаних із імпортом, до моменту їх реалізації на внутрішньому ринку. Ця практика значно спрощує процес управління грошовими потоками, особливо для компаній, що займаються імпортом великих обсягів товарів. Так, компанії можуть використовувати відстрочені митні платежі як інструмент оптимізації своїх грошових ресурсів, що, в свою чергу, підвищує їх ліквідність та фінансову стабільність. Крім того, ЄС застосовує систему митних складів, що дозволяє компаніям зберігати

імпортовані товари без сплати мита та ПДВ до моменту їх вивезення або реалізації на території Союзу. Це забезпечує додаткову гнучкість у логістиці та можливість більш ефективного планування продажів.

Щодо перспектив адаптації цього досвіду в Україні, введення аналогічної системи відстрочки ввізного мита могло б суттєво покращити умови для українських імпортерів та сприяти залученню іноземних інвестицій. Така система дозволила б компаніям ефективніше управляти своїми фінансовими потоками, зменшуючи тимчасове фінансове навантаження, пов'язане з імпортними операціями. Для успішного запровадження цієї практики в Україні необхідно буде розробити відповідні нормативно-правові рамки, а також забезпечити належну інфраструктуру та навчання митного персоналу. Це вимагатиме комплексного підходу, включаючи реформування митної системи, а також вдосконалення механізмів контролю та підзвітності, щоб запобігти зловживанням і забезпечити прозорість усіх митних процедур.

Досвід Європейського Союзу у впровадженні електронної митниці виступає яскравим прикладом ефективного використання цифрових технологій у митній сфері. Електронна митниця в ЄС включає в себе комплексну автоматизацію митних процедур, що дозволяє значно спростити формальності при митному оформленні товарів і послуг. Одним із ключових елементів є цифрова обробка документів, яка забезпечує швидкий доступ до необхідної інформації та сприяє прозорості процесів. Так, наприклад, система EORI (Economic Operators Registration and Identification) в ЄС дозволяє ідентифікувати економічних операторів, полегшуючи митне оформлення та контроль.

Електронна митниця в ЄС також відіграє важливу роль у зниженні адміністративних витрат та скороченні терміну проходження митного оформлення. Автоматизація процесів і використання електронних систем декларування та обробки даних знижують потребу в паперовому документообігу та сприяють швидшому обміну інформацією між митними органами та підприємствами. Це не тільки прискорює процес митного

оформлення, але й зменшує можливість помилок, пов'язаних з ручним введенням даних.

Щодо зниження впливу людського фактора та корупції, електронна митниця в ЄС демонструє значні переваги. Автоматизація процесів митного оформлення мінімізує безпосередній контакт між митними службовцями та підприємцями, що в свою чергу знижує ризики корупційних дій. Використання таких систем як NCTS (New Computerised Transit System) в ЄС, яка дозволяє електронно обробляти транзитні декларації, значно підвищує прозорість та ефективність митних процедур.

Перспективи впровадження системи електронної митниці в Україні виглядають обнадійливо, враховуючи поточні зусилля країни щодо цифровізації та модернізації державних служб. Адаптація такого підходу могла б значно спростити митне оформлення, зменшити адміністративні витрати та скоротити час, необхідний для проходження митних процедур. Крім того, впровадження електронної митниці допоможе мінімізувати вплив людського фактора, зменшуючи ризики корупції та підвищуючи прозорість у сфері адміністрування ввізного мита. Важливим кроком у цьому напрямку є розробка відповідних нормативно-правових рамок, інвестиції у сучасні ІТ-рішення та підготовка кваліфікованих кадрів, здатних ефективно працювати з новими технологічними рішеннями.

За інформацією, наданою Світовим банком, кожен день затримки у процесі митного оформлення може призвести до зниження обсягів міжнародної торгівлі на 1%. Це підкреслює важливість ефективного адміністрування ввізного мита. У відповідь на цю проблематику, країни Європейського Союзу в останні десять років активно імплементують різноманітні аспекти електронної митниці, що включає системи як-от контроль за імпортом, контроль за експортом, сучасну комп'ютеризовану транзитну систему, а також механізми для ідентифікації та реєстрації економічних операторів, включаючи статус Авторизованого економічного оператора.

Аналізуючи митну практику Європейського Союзу, стає зрозуміло, що впровадження цифрових технологій має значний вплив на ефективність процесу. Велика частина митних декларацій в ЄС подається в електронному форматі, що демонструє високий рівень цифровізації у митній сфері: 99,7% експортних декларацій та 96,5% імпорتنих декларацій обробляються електронно. Такий підхід значно зменшує час на митне оформлення, підвищує прозорість та знижує ризики людських помилок.

Європейський Союз впроваджує прогресивні практики митного контролю, що стали важливою частиною його стратегії ефективної торгівлі та безпеки. Одним із ключових напрямів є використання передових технологій для аналізу ризиків та автоматизації процесів контролю. Наприклад, ЄС застосовує системи, засновані на великих даних та штучному інтелекті, для виявлення потенційно небезпечних або підозрілих вантажів. Це дозволяє митним службам зосередитися на високоризикових відправленнях, збільшуючи ефективність та безпеку без уповільнення загального потоку товарів.

Іншим аспектом передового митного контролю в ЄС є розвиток систем електронного декларування та обміну інформацією. Ці системи не тільки спрощують та прискорюють процес митного оформлення, але й забезпечують більшу прозорість та можливість для аналізу даних. Наприклад, система ICS (Import Control System) є частиною електронного митного оформлення, яка використовується для контролю імпортованих товарів до їх прибуття до країн ЄС, що забезпечує додатковий рівень безпеки.

Впровадження подібних практик митного контролю в Україні може принести значні переваги. Автоматизація процесів та використання систем аналізу ризиків можуть покращити ефективність митних органів, зменшуючи час на оформлення та знижуючи витрати для бізнесу. Це також сприятиме більшій безпеці, оскільки дозволить виявляти та запобігати контрабанді, митному шахрайству та іншим незаконним діям.

На сучасному етапі розвитку, багато країн, особливо розвинені, активно вдосконалюють свої митні системи шляхом впровадження автоматизації та

комп'ютеризації. Однією з прикладних систем є Customs Handling of Import and Export Freight system (CHIEF) у Великій Британії, яка була введена в дію з 1994 року.

Система CHIEF дозволяє суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності надавати всю необхідну інформацію митним органам у цифровому форматі, що спрощує та прискорює процедури митного оформлення. Однією з важливих переваг цієї системи є можливість автоматичної перевірки поданих декларацій, що підвищує рівень точності та надійності даних.

Варто відзначити, що протягом тривалого періоду функціонування CHIEF вона пройшла значні модифікації та вдосконалення. Новації були впроваджені з метою підвищення ефективності та забезпечення відповідності сучасним стандартам. Наприклад, CHIEF включена до процесу оцінки ризиків при митному переміщенні товарів, автоматично виділяючи партії вантажів або окремі товари, які можуть потребувати фізичного огляду або перевірки документації.

Спеціалізовані автоматизовані системи для адміністрування ввізного мита діють у різних країнах світу з метою спрощення та підвищення ефективності митних операцій. Для прикладу, в Сполучених Штатах Америки функціонують дві такі системи - Automated Commercial Environment (ACE) та Automated Commercial System (ACS). Однак, варто також відзначити інші країни, які також впровадили інноваційні системи для митного контролю, наприклад, Іспанія використовує систему під назвою "Система аналізу митного ризику для вибору декларацій для контролю" (The customs risk analysis system for the selection of declarations for control).

У випадку Іспанії, особливістю їхньої системи є те, що вантажі для подальшої перевірки обираються через використання національних і місцевих профілів ризику. Ці профілі формуються на основі аналізу різних типів показників та факторів. Крім того, система використовує спеціально розроблені алгоритми для порівняння інформації, що міститься в митних деклараціях, а також податкової інформації оператора. Ця інноваційна практика дозволяє

митним органам більш ефективно і точно визначати, які вантажі потребують додаткового контролю або перевірки.

Такі системи є важливими інструментами для забезпечення митного контролю та боротьби зі шахрайством, оскільки вони дозволяють автоматизувати та оптимізувати процеси адміністрування ввізного мита, зменшуючи ризик помилок та підвищуючи рівень безпеки.

Удосконалення практики адміністрування ввізного мита та митного оформлення товарів є важливою складовою ефективною зовнішньоекономічної діяльності для будь-якої країни, включаючи Україну. Два ключових аспекти цього удосконалення, які потребують особливої уваги та заходів, - це боротьба з фактами корупції та контрабанди.

Корупція та контрабанда негативно впливають на фінансову стабільність країни, оскільки призводять до втрат в митниці та знижують дохідність державного бюджету. Протистояння корупції та контрабанді підвищує інвестиційну привабливість України та сприяє підвищенню прозорості та довіри в митному середовищі.

Важливими факторами, які сприяють поширенню корупції в митницях України, є наступні:

1. Бюрократизація митних процедур. Система митного оформлення іноді може бути надто заплутаною та часомісткою, що спонукає платників до розгляду можливості сплати хабара для полегшення проходження митних формальностей. Ця проблема підкреслює важливість спрощення та оптимізації митних процедур для зменшення виникнення корупційних схем.

2. Відсутність ефективною системи контролю. В Україні бракує ефективних механізмів контролю за діяльністю посадовців митних органів. Відсутність належного контролю і дисциплінарних заходів створює сприятливі умови для корупції серед посадовців. Важливо зосередити увагу на вдосконаленні системи контролю та налагодженні ефективних механізмів виявлення та покарання корупційних вчинків.

3. Недостатня увага до системи протидії корупції. Сьогодні питання впровадження системи протидії корупційним діям у митних органах отримує недостатню увагу та ресурси. Низький ризик виявлення корупційних вчинків посадовців митниць надихає їх на участь у таких практиках. Важливо розвивати та впроваджувати ефективні механізми для запобігання та виявлення корупції в митних органах.

4. Відсутність професіоналізму. Вибір роботи в митних органах часто сприймається як швидкий спосіб збагачення, а не як можливість для довготривалої професійної кар'єри. Ця перспектива спонукає багатьох працівників митниць до корупційних дій. Важливо створити стимули для професіоналізму та розвитку у митній сфері, що сприятиме зменшенню корупції.

Для боротьби з корупцією в митницях України, можна запропонувати впровадження системи контролю на основі блокчейну. Така система дозволить підвищити прозорість та зменшити можливості для корупційних дій. Ось кілька ключових компонентів такої системи:

1. Цифровізація митних процедур. Використання блокчейну для автоматизації митних процедур, що допоможе зменшити бюрократію та час, необхідний для митного оформлення. Кожен крок процесу може бути записаний у блокчейні, забезпечуючи прозорість та відстежуваність.

2. Система контролю за діяльністю посадовців: Розробка платформи на базі блокчейну для моніторингу дій посадовців митних органів, що може включати запис усіх транзакцій, взаємодій із заявниками та здійснення рішень. Така система дозволить легко виявляти випадки недобросовісної поведінки. Наприклад, міська адміністрація Дубая запровадив ініціативу Dubai Blockchain Strategy, метою якої є використання блокчейну для підвищення ефективності комунальних служб, що включає автоматизацію та відстеження муніципальних транзакцій та взаємодій, що сприяє прозорості та зниженню корупції. Грузія є однією з перших країн, яка почала використовувати блокчейн для реєстрації земельних прав, що допомогло значно зменшити корупцію в земельних

відносинах, автоматизувавши процеси та забезпечивши прозорість в реєстрації прав власності. Подібні технології можна впровадити в роботу українських митних органів.

3. Механізми виявлення корупції. Використання алгоритмів аналізу даних для виявлення потенційних корупційних взаємодій. Завдяки блокчейну, історія кожного посадовця буде прозорою та незмінною, що дозволить легко ідентифікувати підозрілі дії.

4. Заохочення професіоналізму. Впровадження системи нагород на основі блокчейну для стимулювання етичної поведінки серед митних працівників. Наприклад, митники, які підтримують високі стандарти, можуть отримувати токени, які можна обміняти на додаткові вигоди або бонуси.

Важливо забезпечити, щоб ця система була інтегрована з існуючою інфраструктурою і що всі зацікавлені сторони були належно навчені для її використання. Також потрібно забезпечити захист персональних даних і відповідність правовим нормам.

Таким чином, в контексті оптимізації адміністрування ввізного мита та боротьби з корупцією, Україна має можливість адаптувати найкращі міжнародні практики, зокрема заходи, що застосовуються у країнах ЄС. Ці практики включають цифровізацію, автоматизацію, спрощення документообігу, підвищення кваліфікації митних службовців та принципи прозорості та відповідальності. Особливу увагу слід звернути на впровадження передових технологій, які не лише оптимізують існуючі процеси, але й відкривають нові можливості для контролю та управління митними операціями. Реформування інституційної складової, навчання кваліфікованих кадрів, а також аналіз та адаптація міжнародних стандартів та практик є ключовими для успішної модернізації та оптимізації митних процедур в Україні. Важливо розглянути ініціативи, такі як Інтегрований тариф громади (TARIC) та статус авторизованого економічного оператора (АЕО), які можуть стати взірцем для створення ефективного митного середовища в Україні, забезпечуючи прозорість, зниження корупційних ризиків та стимулюючи зростання торгівлі.

Враховуючи важливість ефективного адміністрування ввізного мита у глобалізованому світі, адаптація цих практик може суттєво сприяти інтеграції України у світову економіку та зміцнити її торговельні зв'язки.

Висновки до розділу 3

Сучасні технології, такі як блокчейн та автоматизація, грають важливу роль у підвищенні ефективності адміністрування ввізного мита, що включає цифровізацію митних процедур та розвиток систем контролю за діяльністю митних посадовців. Використання таких технологій сприяє зниженню адміністративних бар'єрів та стимулює зростання міжнародної торгівлі.

Важливість реформування інституційної складової митної системи не може бути недооцінена. Це включає підготовку кваліфікованих кадрів, здатних ефективно використовувати сучасні митні практики та технології. Успішний досвід Європейського Союзу може слугувати дороговказом для подальшого розвитку та модернізації митної системи України.

Адаптація міжнародних стандартів і практик, зокрема Інтегрованого тарифу громади (TARIC), є важливою для створення прозорої та ефективної митної системи. Такий підхід дозволяє підвищити якість адміністрування ввізного мита, зменшуючи можливості для корупції та сприяючи створенню сприятливого бізнес-середовища.

Використання статусу авторизованого економічного оператора в митній практиці сприяє поліпшенню митних процедур та забезпеченню безпеки торгівлі. Впровадження цього статусу в Україні може підвищити ефективність адміністрування ввізного мита, знизити транзакційні витрати для бізнесу та підвищити довіру міжнародних торговельних партнерів.

Впровадження електронної митниці, як це зроблено в ЄС, може значно спростити процедури митного оформлення, зменшити адміністративні витрати, скоротити час проходження митних процедур та підвищити прозорість, що також дозволяє мінімізувати вплив людського фактора та знизити ризики корупції, сприяючи більшій безпеці та надійності в міжнародній торгівлі.

ВИСНОВКИ

1. Мито представляє собою ключовий інструмент регулювання зовнішньоекономічних відносин, який виконує функції фіскального забезпечення та захисту внутрішнього ринку. Як непрямий податок, мито нараховується на товари, що переміщуються через митний кордон, впливаючи на цінову політику та ринкові умови. Його важливість полягає у регулюванні міжнародної торгівлі, сприянні національному виробництву та виконання ролі стратегічного інструменту в макроекономічному плануванні.

2. Митна політика є комплексною системою, яка включає ряд заходів щодо регулювання міжнародної торгівлі, захисту національного ринку та інтеграції економіки у світовий економічний простір. Така політика базується на принципах законності, рівності, прозорості, та бюджетної ефективності. Вона включає не лише встановлення митних тарифів, але й розвиток процедур, які сприяють спрощенню та прискоренню митного оформлення, забезпечуючи баланс між захистом внутрішнього ринку та стимулюванням зовнішньої торгівлі.

3. Мито та митна політика відіграють важливу роль у економіці країни, впливаючи на економічний розвиток, зовнішню торгівлю та макроекономічне регулювання. Вони сприяють формуванню доходної частини бюджету, захисту національних виробників від зовнішньої конкуренції та впливають на формування цінової політики на внутрішньому ринку. Ефективна митна політика сприяє збалансованому розвитку торгівельних відносин і забезпечує інтеграцію країни у світову економіку.

4. Адміністрування ввізного мита охоплює комплекс заходів та процедур, спрямованих на забезпечення ефективного збору та контролю за сплатою митних зборів. Такий процес включає регулювання процедур нарахування мит, їх облік, контроль за дотриманням митних правил, а також забезпечення законності митних операцій. Ефективне адміністрування необхідне для забезпечення фінансової стабільності та розвитку міжнародної торгівлі.

5. Механізм адміністрування ввізного мита включає низку організаційних та процедурних елементів. Він включає розробку та дотримання законодавчих та нормативних актів, роль митних органів у процесі стягнення та контролю, процеси нарахування та сплати митних платежів, а також систему контролю та моніторингу за дотриманням митних правил. Цифровізація та впровадження технологій підвищують ефективність та прозорість процесу, а принципи ефективності та прозорості в адмініструванні сприяють розвитку економіки та вдосконаленню міжнародних економічних відносин.

6. Воєнний стан в Україні призвів до значних макроекономічних змін, зокрема до скорочення ВВП на -14,9% у першому кварталі 2022 року і до -36,9% у другому кварталі, порівняно з аналогічними періодами попереднього року. Інфляція зросла з 10% у січні 2022 року до 20,2% у грудні того ж року, і продовжила зростання до 26% у січні 2023 року. Девальвація національної валюти відбулася від стабільності на рівні 29 гривень за долар до липня 2022 року до рівня 36,6 гривень за долар. Ці зміни мають безпосередній вплив на митний простір, оскільки змінюються обсяги та структура міжнародної торгівлі. Зокрема, спостерігається зменшення обсягу експорту, з падінням у вартісному виразі з 63113 млн доларів США у 2021 році до 40899 млн доларів США у 2022 році, та збільшення імпорту, що відобразилося у негативному сальдо товарного балансу до -2890 млн доларів у грудні 2022 року. Все це вимагає адаптації митних процедур та політик до нових економічних умов.

7. Блокада морських портів та руйнування інфраструктури значно вплинули на логістику та торгові маршрути України. Це призвело до необхідності переорієнтації на альтернативні, більш складні та вартісні шляхи доставки товарів. Така переорієнтація впливає на митний простір, оскільки змінюється структура експорту та імпорту, вимагаючи від митних органів більшої гнучкості та адаптації процедур до нових умов. Окрім цього воєнний стан призвів до зростання ризиків контрабанди, особливо щодо зброї та інших чутливих товарів. Це ставить перед митними органами завдання посилити контроль та зміцнити правові механізми для ефективної протидії цим викликам.

8. В умовах воєнного стану, Україна відчула значне зниження надходжень до державного бюджету від податків на зовнішню торгівлю, а зокрема від ввізного мита. Особливо виразно це проявилось в динаміці акцизного податку з ввезених товарів, який знизився з 4894,9 млн грн у січні 2021 року до 453,8 млн грн у березні 2022 року. Це свідчить про значне скорочення обсягів імпорту, спричинене перешкодами в торгівлі та змінами в економічній активності. Аналогічна тенденція спостерігається і в динаміці податку на додану вартість з ввезених товарів, який показав зростання з 20487,6 млн грн у січні 2021 року до піку в 42312,6 млн грн у грудні 2021 року, але згодом знизився до 24435,9 млн грн у січні 2023 року. Щодо ввізного мита, то в цьому аспекті скоротилися не лише абсолютні обсяги його адміністрування, але й його частка у структурі всіх митних платежів, яка зменшилася з 98% у січні 2022 року до 23% у червні 2022 року. Таке зниження відбулося на фоні скорочення загальних обсягів імпорту, що також вплинуло на ввізне мито, яке зазнало значних змін у своїй динаміці протягом зазначеного періоду.

9. Запровадження митних пільг в Україні в умовах воєнного стану стало важливим фактором, що вплинуло на економіку країни. Скорочення податкових надходжень від імпорту пального на 60 млрд грн через знижену ставку ПДВ та нульовий акциз призвело до втрат у держбюджеті. Водночас, ці пільги сприяли підтримці економіки, забезпечуючи доступ до необхідних товарів в кризовий період. Значне зниження обсягу імпортованих товарів відображає глибокий вплив воєнного стану на зовнішньоекономічну діяльність та вимагає адаптації митної політики до змінених обставин. Це підкреслює важливість балансу між фінансовою стабільністю та забезпеченням необхідних потреб у воєнний час.

10. Прийняття законодавства про митний тариф, впровадження нових митних режимів, запровадження електронної системи митного оформлення та активізація боротьби з порушеннями митних правил значно підвищили ефективність адміністрування ввізного мита в Україні. Нові законодавчі ініціативи сприяли гармонізації митних тарифів та ставок ввізного мита з міжнародними стандартами, а також забезпечили адекватність митного

регулювання до сучасних економічних умов. Електронна система митного оформлення знизилася часові витрати та підвищила прозорість процедур. Водночас, ефективні заходи щодо протидії митним правопорушенням сприяли забезпеченню справедливого та ефективного виконання митних процедур, зміцнивши фінансову стабільність країни.

11. Сучасні технології, такі як блокчейн та автоматизація, грають важливу роль у підвищенні ефективності адміністрування ввізного мита, що включає цифровізацію митних процедур та розвиток систем контролю за діяльністю митних посадовців. Використання таких технологій сприяє зниженню адміністративних бар'єрів та стимулює зростання міжнародної торгівлі.

12. Важливість реформування інституційної складової митної системи не може бути недооцінена. Це включає підготовку кваліфікованих кадрів, здатних ефективно використовувати сучасні митні практики та технології. Успішний досвід Європейського Союзу може слугувати дороговказом для подальшого розвитку та модернізації митної системи України.

13. Адаптація міжнародних стандартів і практик, зокрема Інтегрованого тарифу громади (TARIC), є важливою для створення прозорої та ефективної митної системи. Такий підхід дозволяє підвищити якість адміністрування ввізного мита, зменшуючи можливості для корупції та сприяючи створенню сприятливого бізнес-середовища.

14. Використання статусу авторизованого економічного оператора в митній практиці сприяє поліпшенню митних процедур та забезпеченню безпеки торгівлі. Впровадження цього статусу в Україні може підвищити ефективність адміністрування ввізного мита, знизити транзакційні витрати для бізнесу та підвищити довіру міжнародних торговельних партнерів.

15. Впровадження електронної митниці, як це зроблено в ЄС, може значно спростити процедури митного оформлення, зменшити адміністративні витрати, скоротити час проходження митних процедур та підвищити прозорість, що також дозволяє мінімізувати вплив людського фактора та

знизити ризики корупції, сприяючи більшій безпеці та надійності в міжнародній торгівлі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архірейська Н.В. Аналіз підходів до оцінювання ефективності митної справи. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3176>.
2. Баранов С.О. Акіуальні проблеми адміністрування ввізного мита в Україні: сучасний аспект. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. №3. С. 117-119.
3. Войченко Т.О., Радченко О.А. Проблеми оцінки показників ефективності діяльності митних органів України. *Управління та адміністрування в умовах протидії гібридним загрозам національній безпеці: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 7 грудня 2021 року)*. : К.: ДУІТ, ХНУРЕ., 2021. С. 409–412.
4. Волошин В. І. Боротьба з контрабандою на прикордонних територіях як інструмент зміцнення економічної безпеки держави. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2014. Вип. 4. С. 56-63.
5. Голинський Ю. О., Муляр В. В. Митна політика та її вплив на менеджмент зовнішньоекономічної діяльності. *Молодий вчений*. 2018. № 10(2). С. 745-748.
6. Дем'янчук С.Г. Аналітико-статистичні моделі для прогнозування та підвищення ефективності функціонування систем митного контролю : автореф. дис. на здобуття наук ступ. к.т.н. : спец. 05.13.06. : К, 2005. 19 с.
7. Демчишак Н. Б., Паславська Р. Ю., Сас С. П. Діджиталізація системи адміністрування податків в Україні: переваги та недоліки в умовах децентралізації та розвитку місцевого самоврядування. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"*. Серія : Економічні науки. 2023. № 7. С. 170-175.
8. Деякі питання пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон України в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України № 174 від 1 березня 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/174-2022-п#Text>.

9. Дубик В., Грицак С. Дослідження ефективності виконання бюджетних завдань митними інституціями. *Молодий вчений*. 2019. № 11(75). С. 486–490.
10. Дяченко О.В. Теоретико-методичні підходи проведення зіставлення даних у статистиці зовнішньої торгівлі товарами: автореф. дис. ... канд.екон. наук :08.00.10. 2008. URL: <http://194.44.12.92:8080/jspui/handle/123456789/1624>.
11. За 10 місяців 2023 року митниці Держмитслужби виявили порушень митних правил на суму 7,6 млрд грн. URL:
12. Зайцев В. Є. Митна політика України в контексті євроінтеграційних відносин. *Вісник економічної науки України*. 2017. № 2. С. 43-47.
13. Злепко Н. Мито як фіскальний ресурс державного бюджету та інструмент фінансової політики: автореф. дис. ... кандидат. економ, наук: 08.04.01. Тернопіль, 2005, 20 с.
14. Івановська А. М. Адміністрування податків в умовах цифровізації у країнах Європейського Союзу: досвід для України Економіка. *Фінанси. Право*. 2023. № 4. С. 80-84.
15. Іоненко Г. В., Скляр Н. М. Комунікативні аспекти впровадження системи «Електронна митниця». *Торгівля і ринок України*. 2018. № 1. С. 153-162.
16. Калущ І. Сутність та правова природа особливих видів мита. *Митна справа*. 2006. №5. С. 28-33.
17. Караваєв Т., Калуга Н. Митна справа в умовах COVID-19. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2020. № 5. С. 42-57.
18. Карамбович І. Мито як елемент системи оподаткування зовнішньоекономічної діяльності. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України*. 2008. Вип. 18.8. С. 192-196.

19. Кістанова Я. М. Спільна митна політика Європейського Союзу та співробітництво з Україною. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція*. 2013. Вип. 5. С. 332-334.
20. Корнійко Я. Р. Митне оформлення товару в режимі експорту: теоретичні аспекти. *Економічний вісник Дніпровської політехніки*. 2021. № 4. С. 79-88.
21. Костишин Ю.С. Науково-методичний підхід до оцінювання ефективності митного контролю в системі фінансової безпеки. *Економіка, управління та адміністрування*. 2020. № 4(94). С. 88–98.
22. Лагодієнко Н. В., Скляр Л. Б., Степаненко С. В. Електронне адміністрування податків як засіб підвищення ефективності їх сплати. *Економічний простір*. 2022. № 178. С. 78-82.
23. Ліпський В. В. Податковий контроль: загальна характеристика. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2016. Вип. 38(1). С. 180-183.
24. Ліхоносова Г. С., Мартиненко К. Р. Соціально-відповідальні аспекти адміністрування податків: важелі протидії ухиленню від оподаткування. *Часопис економічних реформ*. 2021. № 2. С. 39-47.
25. Майже 32 тис. розмитнених іномарок з пробігом поповнили український автопарк у січні. URL: <https://ukrautoprom.com.ua/majzhe-32-tys-rozmytnenyh-inomarov-z-probigom-popovnyly-ukrayinskyj-avtopark-u-sichni>
26. Макогон В. Д. Податкові надходження у системі формування дохідної частини бюджету. *Економічний вісник університету*. 2019. Вип. 41. С. 188-195.
27. Мельник Л. Ю., Матрос О. М., Ратушна О. П. Цифровізація в процесі адміністрування податків в Україні. *Ефективна економіка*. 2023. № 1. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2023_1_3.
28. Митний кодекс України від 13 березня 2012 р. Відомості Верховної Ради України. 2012. № № 44-48.

29. Мороз І.В. Митна політика як важлива складова зменшення зовнішньої боргової залежності України. Сучасні виклики забезпечення митної безпеки в Україні: монографія. : Тернопіль : Університетська думка, 2020. С. 414.
30. Мукоїн О. До поняття мита. *Митна справа*. 2003. № 1. С. 107-109.
31. Назарова Г. Б., Кононенко Л. В., Васильєв М. В. Митне оформлення у системі митного контролю: сучасний стан та напрями удосконалення. *Таврійський науковий вісник. Серія : Економіка*. 2023. Вип. 16. С. 249-257.
32. Назарова І. Я. Актуальні питання щодо електронного митного документування. *Бізнес-навігатор*. 2019. Вип. 5-2. С. 120-123.
33. Накліцький Д. Митне оформлення товарів на період воєнного стану: ключові новації для бізнесу. URL: https://biz.ligazakon.net/news/210518_mitne-oformlennya-tovarv-na-perod-vonnogo-stanu-klyuchov-novats-dlya-bznesu.
34. Накліцький Д. Митне оформлення товарів на період воєнного стану: ключові новації для бізнесу. URL: https://biz.ligazakon.net/news/210518_mitne-oformlennya-tovarv-na-perod-vonnogo-stanu-klyuchov-novats-dlya-bznesu.
35. Нікітішин А. О. Податковий контроль як складова системи адміністрування податків і зборів. *Ефективна економіка*. 2022. № 12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2022_12_5.
36. Огляд змін в митному законодавстві України 2023 року: що нового? URL: <https://dchgroup.com.ua/ukr/mytne-zakonodavstvo>.
37. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua>.
38. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
39. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua>.

40. Офіційний сайт Світової організації торгівлі. URL: <https://www.wto.org>.
41. Податковий кодекс України: Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#doc_info.
42. Податкові надходження. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/?month=1&year=2022&budgetType=NATIONAL>.
43. Про Митний тариф України Закон України; Тариф від 19.10.2022 № 2697-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-20#doc_info.
44. Прокопенко В., Козлова Д. Митні платежі в Україні: зміст, особливості. *Митна справа*. 2013. № 4. С. 50-56.
45. Проценко Т.О. Правове забезпечення адміністрування податків та митних платежів: монографія. Ірпінь: Нац. акад. ДПС України. 2006. 586 с.
46. Селіванов А.О. Адміністрування податків: нові проблеми в адміністративному та фінансовому праві України. *Право України*. 2002. № 2. С. 34-38.
47. Ситник Н. С., Бурзак О. П. Аналіз ефективності процедур митного контролю. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. Економічні науки*. 2017. № 23(3). С. 115–118.
48. Стан та потреби бізнесу в умовах війни: результати опитування. URL: <https://business.diia.gov.ua/cases/novini/stan-ta-potrebi-biznesu-v-umovah-vijni-rezultati-opituvanna>.
49. Статистика зовнішнього сектору. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external>.
50. Франкевич П. Перспективи розвитку національного механізму адміністрування податків за умов децентралізації. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 1(2). С. 303-307.
51. Шокрута В. А. Актуальні питання адміністрування податків і зборів в Україні та забезпечення боротьби з податковими правопорушеннями. Держава і право. *Юридичні і політичні науки*. 2022. Вип. 91. С. 43-51.

52. Юринець О.В. Пріоритетні проблеми роботи митних органів України в умовах європейської та євроатлантичної інтеграції. *Менеджмент та підприємництво в Україні етапи становлення і проблеми розвитку*. 2021. № 3(1). С. 96–103.

53. Як через Україну перевозять контрабанду: схеми. URL: <https://konkurent.ua/publication/18490/ak-cherez-ukrayinu-perevozyat-kontrabandu-shemi-/>.

54. Corruption perceptions index. URL: https://www.transparency.org/en/cpi/2021?gclid=CjwKCAjwKmaBhBMEiwAyINuWH1Ax0gOTDcFdpBZBX_99Lr7Od6REOvGfxjly2OmxLrA51-b-v_eTBoCqW8QAvD_BwE.

55. EUR value of external trade and value indices by main partner countries, January–July 2022. URL: https://www.ksh.hu/stadat_files/kkr/en/kkr0048.html.

56. Foreign trade by countries, continents and economic groupings. URL: http://datacube.statistics.sk/#!/view/en/VBD_INTERN/zo0011ms/v_zo0011ms.

57. Foreign trade. URL: <https://www-genesis.destatis.de/genesis/online?operation=previous&levelindex=&step=&title=&levelid=&acceptscookies=false>.

58. GLOBSEC. Under the Shadows of War in Ukraine: Illicit Trade. 2022. URL: <https://www.globsec.org>.

59. Integrated tariff of the European Communities Official Journal of the European Union. Published 2023. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/c4861264-7268-11ee-9220-01aa75ed71a1/language-en>.

60. Obroty handlu zagranicznego według krajów. URL: <http://swaid.stat.gov.pl/SitePagesDBW/Kontakt.aspx>.

61. OECD Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations. doi: <http://doi.org/10.1787/20769717>.

62. OpenBudget. URL: <https://openbudget.gov.ua/>

63. Radelytskyy Y., Prokipchuk L., Galamaj R. Development of the customs payment administration system in the conditions of state customs reform in Ukraine. *Journal of Economic Spectrum*. 2020. Vol. XV. Issue 3. P. 24-32

64. The European Commission. Establishing the work programme relating to the development and deployment of the electronic systems provided for in the Union Customs Code: implementation decision 2019/2151. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019D2151&from=EN>.

65. The European Commission. Union Customs Code 2016. URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/union-customs-code_en.